

HISTORICKÁ PENOLOGIE

Časopis pro historickou penologii

Vydává Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR

2/2005

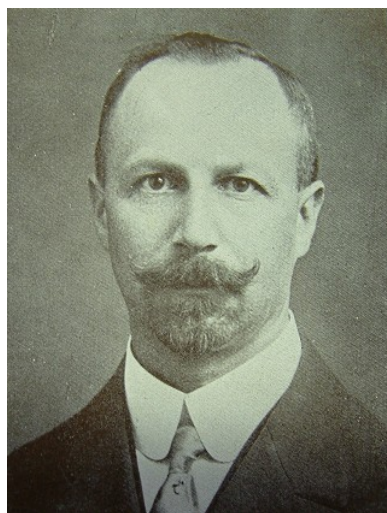
Mezinárodní kongres pro trestní právo a vězeňství v Praze

Československé vězeňství v období první republiky bylo i ve srovnání s dalšími zeměmi tehdejší vyspělé Evropy na vysoké úrovni. O tom svědčí zejména spolupráce s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství (CIPP)¹ sídlící v Bernu, u které působil jako československý delegát ministerský rada JUDr. Emil Lány.

Jmenovaná komise svolávala jednou za pět let kongres, který se vždy konal v hlavním městě některé účastnické země. První takovéto odborné setkání se konalo roku 1872 v Londýně, poté hostilo konferenci mnoho významných metropolí, například Washington (1920), znovu Londýn (1925) a Berlín (1935). Poslední zasedání, konané v Berlíně, bylo bohužel poznamenáno nástupem fašismu, který měl vliv i na organizaci a praktiky předválečného německého vězeňství.

JUDr. E. Lány,

JUDr. A. Meissner

JUDr. A. Miříčka

¹ Comision internationale Pénale et Penitentiare

Na pozvání československé vlády uspořádala CIPP předposlední, desáté setkání v Praze ve dnech 25. – 30. srpna 1930. Přípravný výbor složený z významných osobností prvorepublikové justice vedl univerzitní profesor JUDr. August Miřička, jenž byl v té době i předsedou komise. Mezi jeho spolupracovníky patřili již zmíněný JUDr. Emil Lány, ministerští radové Dr. František Výborný a Dr. K. Halfar, viceprezident vrchního soudu ve výslužbě JUDr. František Sandmann, vrchní odborný rada Dr. Otto Scholz, docent trestního práva JUDr. Valdimír Solnař, docentka trestního práva JUDr. J. Veselá a odborný rada Dr. K. Jadrníček. Pro pořádání společenských akcí byl ustaven dámský výbor pod vedením Hany Benešové, manželky ministra zahraničí a pozdějšího prezidenta Dr. Eduarda Beneše. Na přípravných pracích se aktivně podílel i generální sekretář CIPP, profesor trestního práva na univerzitě v nizozemském Groningenu JUDr. Simon van der Aa.

Mnoho významných osobností zasedalo také v čestném sjezdovém výboru, jemuž předsedal ministr spravedlnosti JUDr. Alfréd Meissner. Mezi místopředsedy patřili například již zmíněný Dr. Eduard Beneš, tehdejší pražský primátor Karel Baxa a předsedkyně Čs. Červeného kříže Dr. Alice Masaryková. Z dalších členů výboru je pro současníky bezpochyby nejznámější JUDr. Emil Hácha, jenž v té době zastával úřad prezidenta Vrchního soudu v Praze.

Před československým přípravným výborem ležel nelehký úkol při organizování společenského programu. Musel se alespoň částečně vyrovnat s úrovní předešlého londýnského kongresu, kterému věnovala anglická vláda mimořádnou pozornost. Pro srovnání nejdříve uvedu nejdůležitější body jeho doprovodného programu. Na seznamovacím večírku přivítal všechny zúčastněné člen britské královské rodiny, princ Arthur z Connaughtu. Následně bylo osmdesát oficiálních vládních delegátů pozváno na několikadenní cestu po Anglii a Skotsku, ukončenou návštěvou královského letního sídla v Balmoralu². Závěrečný banket pro všechny účastníky kongresu se konal v Cecil Hotelu (tehdy největší londýnský hotel).

Vraťme se do Československa. Přes finanční potíže způsobené mimo jiné i parlamentem, jenž neposkytl vládě úvěr na tisk kongresových publikací, se přípravnému výboru nakonec podařilo stát dostatečně reprezentovat. Pro jednání byly zvoleny prostory poslanecké sněmovny, která tehdy sídlila v budově Rudolfiny. Ministerstvo spravedlnosti vydalo pro účastníky publikaci o československém vězeňství v češtině, angličtině, francouzštině a němčině, poskytlo 300 informačních letáků, 20 průvodců, 1560 pohlednic a ministerstvo železnic dodalo pro účastníky 50 publikací „Mezinárodní spoje“.

O vysoké úrovni kongresu svědčí i velký mezinárodní zájem. Do Prahy se z celého světa sjelo okolo čtyř set odborníků v trestním právu, vězeňské administrativě, praktické sociální práci s vězni a v péči o mladistvé provinilce.

Počet zemí, jež vyslaly své zástupce, překračoval třicítku. Mezi evropskými státy, nejspíš vzhledem k pořádání předešlého sjezdu, projevila největší zájem Anglie. Vysoká byla i mimoevropská účast. Na Pražany tehdy museli působit zástupci Jihoafrické unie, Britské Indie nebo Japonska³ přinejmenším exotickým dojmem. Informační bulletiny si vyžádaly také vlády Iráku a Siamu⁴. Zcela nevšední zájem vzbudil kongres v Brazílii. Nejenže místní tisk přinášel podrobné zprávy z Prahy, ale brazilské ministerstvo spravedlnosti uspořádalo vlastní konferenci ve dnech 18. – 25. 7. 1930 jako přípravu pro své kandidáty. Na té pak odborníci v sedmi komisích projednávali otázky pražského sjezdu.

O složení zahraničních delegací vypovídá pozvánka na sjezd, rozeseílaná před jeho zahájením do úřadů justiční správy na území tehdejšího Československa. „*Práci kongresu se mohou účastniti podle řádu sjezdového zejména členové parlamentů a národních akademií, univerzitní profesori a docenti, konceptní úředníci interesovaných ministerstev, úředníci vězeňští, soudcové, advokáti a zapsaní obhájci ve věcech trestních, delegáti a členové společností pro právo a vězeňství a společnosti pro ochranný dozor, významní odborníci ve věcech trestních a vězeňství, jakož i jiné zvláště pozvané osobnosti.*“⁵

² Zámek ve Skotku postavený královnou Viktorií v roce 1848.

³ Z mimoevropských zemí se kongresu účastnily ještě Argentina, Brazílie, Egypt, Chile, Nový Zéland a USA.

⁴ Do obou zemí byli bulletiny zaslány, ale v případě Siamu byla ztracena při dopravě v důsledku poruchy lodi. Velvyslanec Siamu pak žádal Československé velvyslanectví v Berlíně o dodání nových bulletinů.

⁵ SOA Praha, f. Trestnice pro ženy Řepy, 1864 – 1948, kart. 162.

Pro účastníky byl stanoven poplatek ve výši 25 zlatých franků nebo 165 korun českých. Příspěvky spolu s přihláškami přijímal pokladník přípravného výboru Jan Schmidt. Zaplacením této částky získal každý delegát přípravné referáty a po kongresu mu byla zaslána sjezdová publikace. Výbor vydal také volné vstupenky, které případné zájemce opravňovaly k účasti při jednáních jak na plenárních schůzích, tak i v jednotlivých sekcích, ovšem bez pozdějšího zaslání sjezdové publikace. Stejně tak využití těchto vstupenek neumožňovalo účast na doprovodných společenských akcích.

Kongres v Praze byl zahájen v neděli 24. 8. 1930 recepcí pro delegáty, která se konala od půl osmé večer ve Španělském sále na Pražském hradě.

V pondělí 25. 8. v deset hodin jednání slavnostně otevřel ministr spravedlnosti proslovem jménem vlády. Od tří hodin odpoledne pak jednaly čtyři samostatné sekce.

V úterý 26. 8. dopoledne přednesl proslov ministr zahraničních věcí Dr. Eduard Beneš o významu kriminologie pro sociální život a mimo jiné se zabýval i otázkou trestu smrti⁶. Následovala odpolední schůze sekcí a od osmi večer banket ministra spravedlnosti pro oficiální delegáty a členy CIPP v prostorách Autoklubu.⁷

Ve středu 27. 8. byl pro zájemce uspořádán zájezd zvláštním vlakem do Plzně, spojený s prohlídkou věznic na Borech.

Ve čtvrtek 28. 8. od desíti hodin probíhala plenární schůze a proslov Alice Masarykové, předsedkyně Červeného kříže. Odpoledne jednaly samostatné sekce.

V pátek 29. 8. si účastníci vyslechli projev JUDr. Augusta Popelky, prvního presidenta Nejvyššího soudu a odpoledne se opět konalo jednání v sekcích.

Závěrečným dnem konference byla sobota 30. 8. Jednání ukončila plenární schůze v dopoledních hodinách. Odpoledne si mohli zúčastnění zvolit mezi návštěvou věznic na Pankráci, ženské trestnice v Řepích nebo prohlídkou Masarykova sociálního ústavu v Krči⁸. Večer proběhla recepce pořádaná magistrátem hl. m. Prahy. Součástí doprovodného programu bylo i po celý jednací týden slavnostní osvětlení Staroměstské radnice, Týnského chrámu, Jindřišské věže a chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně.

Otázky projednávané kongresem refletovaly na soudobé požadavky vlád a odborné veřejnosti. Vzhledem k tomu mezinárodní komise vybírala aktuální témata podle praktických potřeb justičních orgánů jednotlivých zemí. Sjezd jednal ve čtyřech sekcích, z nichž každá řešila tři konkrétní otázky. Ke každé otázce byl vybrán generální zpravodaj, který přednesl hlavní referát. Sekce a otázky sjezdu se dělily podle témat tímto způsobem:

I. sekce – zákonodárství

- a. zabezpečovací opatření, jejich třídění a systemizace, možnost odkladu při jejich využití (L. Cornil, vrchní prokurátor v Bruselu),
- b. nahrazení různých druhů trestů na svobodě jediným trestem a jeho organizace (JUDr. Vladimír Solnař, univerzitní docent v Praze),
- c. je žádoucí sjednotit základní zásady trestního práva, v jaké míře a jakými prostředky (August Goll, generální prokurátor v Bruselu),

II. sekce – správní

- a. jak by měla být v rámci platných zákonů formulována pravidla o výkonu trestu z ohledem na povznesení obžalovaných a jejich vrácení do společnosti a jakým způsobem toho dosáhnout,
 1. spoluprací jednotlivců při výkonu trestu,
 2. výběrem a odměňováním prací ukládaných odsouzeným,
 3. zábavnými prostředky, které by povahou svojí nenarušily výkon trestu

⁶ Proslov E. Beneše některé noviny podaly jako jeho podporu trestu smrti. Např. Prager Tagblatt otiskl článek „Dr. Beneš pro trest smrti“. Důsledkem byl soudní spor pro přečin bezpečnosti cti podle § 488, 491, 493 tr. z. a § 1 tiskové novely mezi časopisem Polední list a Emilem Pokorným, redaktorem časopisu České slovo v roce 1931.

⁷ Autoklub republiky československé sídlí od roku 1929 v Lutzově ulici (dnes Opletalova ul.).

⁸ Dnes Thomayerova nemocnice v Praze 4 - Krči.

(JUDr. Weissenrieder, předseda spolku německých vězeňských úředníků v Ludwigsburgu),

- b. jak organizovat odbornou výchovu vězeňského personálu a jakým způsobem ho vybírat (Dr. Castorkis, bývalý generální inspektor věznic v Athenách),
- c. jak využívat samovazbu souběžně s vazbou společnou? (C. Turner, generální inspektor věznic v Londýně),

III. sekce – prevence

- a. jak sloučit pátrání po předchozím životě odsouzených s myšlenkou rehabilitace a péčí o propuštěné trestance (JUDr. J. Veselá, univerzitní docentka v Praze),
- b. účinnost a úprava podmíněného propuštění, možnost úpravy mezistátního dozoru (Dr. C. Frida Katz, advokátka a poslankyně v Amsterdamu),
- c. mezinárodní spolupráce v pozorování změn zločinnosti a ve zkoumání příčin (Dr. L. Vervaeck, předseda antropologické vězeňské služby v Bruselu),

IV. sekce – mladiství

- a. soudy pro mladistvé a organizace pomocných zařízení (Dr. J. Kallab, profesor trestního práva v Brně),
- b. umístování mladistvých provinilců, využití výchovných a represivních metod (hrabě Ugo Conti, profesor trestního práva v Pise),
- c. kontrola, správa a užívání peněz mladistvých provinilců v době, kdy je na nich vykonáváno soudní rozhodnutí, mohou být z těchto peněz hrazeny náklady trestního řízení (A. Danjoy, bývalý přednosta vězeňské správy v Paříži).

Činnost CIPP přerušila druhá světová válka a posledním kongresem byl kongres berlínský, konaný v roce 1935. Ovšem ještě před ním navrhla komise roku 1934 „Soubor pravidel pro zacházení s vězni“. Tento návrh přijala OSN ještě téhož roku v Ženevě. Přestože po skončení války neobnovila CIPP svoji činnost, nezůstaly její návrhy z třicátých let zapomenuty. Hospodářská a sociální rada OSN schválila v roce 1957 „Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni“, vycházející právě z těchto zásad. Československo vzhledem k politické situaci v padesátých letech dvacátého století akceptovalo tuto normu až roku 1965 vydáním zákona č. 59/1965 sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Následně zaslala roku 1969 vláda ČSR na základě podnětu Výzkumného ústavu penologického, vedeného Doc. dr. Jiřím Čepelákem také první zprávu o plnění doporučení OSN v oblasti vězeňství.

Šedesátá léta rovněž znamenala obnovení československé účasti na mezinárodních konferencích. V roce 1965 byli zástupci ministerstva vnitra a Generální prokuratury poprvé přítomni na jednáních Mezinárodního kriminologického kongresu v Montrealu⁹. Od delimitace vězeňství z pravomoci ministerstva vnitra do působnosti ministerstva spravedlnosti roku 1968 správa Sboru nápravné výchovy na tyto konference nevysílala své odborníky. Prvním delegátem po dlouhé době byl až v osmdesátých letech náčelník správy Sboru nápravné výchovy plukovník Oldřich Procházka.

V současnosti pořádá mezinárodní konference Vězeňská služba ČR, která tak navázala na tradice a zkušenosti získané československým vězeňstvím z období první republiky. První z těchto novodobých setkání se konalo za velké mezinárodní účasti v Kroměříži roku 1994. Od té doby se jednou za dva roky setkávají v tomto historickém městě, bývalém sídle olomouckých biskupů, delegace z celého světa. Odborná diskuse a výměna poznatků pak jistě přispívá k vyřešení mnohých problémů v oblasti vězeňství zúčastněných zemí.

Ondřej Hladík

Použité prameny a literatura:

SOA Praha, f. Trestnice pro ženy Řepy 1864 - 1948, kart. 162.

Národní archiv, f. Ministerstvo spravedlnosti, inv. č. 309, kart. 1839.

⁹ Pořadatelem kongresu byla Mezinárodní kriminologická společnost založená v Římě roku 1934.

Desátý mezinárodní kongres pro trestní právo a vězeňství, ed.: HORA, J. – LUKÁŠ, J. – SOLNAŘ, V., in: *Právník*, 69/1930, s. 366 – 367, *TENTÝŽ Mezinárodní kriminalistický kongres*, s. 467 – 471.
VII. Mezinárodní kriminologický kongres, ed.: NEZKUSIL, J. – PŘENOSIL, J., Praha 1974.

Historie vězeňského zdravotnictví

Zajištění zdravotní péče o vězněné osoby ve středověku prováděla církev, která ve spolupráci s městy organizovala tzv. špitály. O vězně v žalářích se staral městský felčar, vojenský ranhojič nebo chirurg.

Jednou z nejznámějších civilních věznic, ve kterých se začalo se zajišťováním zdravotní péče o vězněné osoby, byla věznice na Špilberku, zřízená roku 1783 císařem Josefem II. Prvních několik měsíců po jejím vzniku ošetřoval nemocné vězně vojenský pevnostní ranhojič. Vážněji nemocní i nadále přicházeli do vojenského špitálu, umístěného rovněž na pevnosti, kde pro ně byla časem oddělena místnost, střežená dozorcem. V červnu r. 1784 však císař dosavadní praxi zakázal a nařídil zřídit vězeňský špitál v prostorách věznice. V červenci r. 1784 převzali péči o nemocné vězně krajský fyzik dr. Eduard Linz a zemský chirurg (ranhojič) Mutzer. Častější byly návštěvy chirurga (tři až šestkrát týdně), zatímco lékař přicházel většinou pouze jednou až dvakrát za týden. Naléhavé případy v noci nadále ošetřoval pevnostní ranhojič. Počet nemocných se pohyboval kolem tří, maximálně pěti vězňů, převážně krátkodobě ošetřovaných pouze na celách. Postupem času přibývalo vážnějších onemocnění, která vyžadovala kratší i dlouhodobý pobyt ve špitále. Kromě různých horečnatých onemocnění a zimnic, otoků a vředů, zejména bérceových, k jejichž vzniku přispíval tlak pout, objevily se i plicní neduhy, vodnatelnost a onemocnění zažívacího traktu. Nemocní vězňové, zejména ve špitále, měli určité výhody. Mohli dostat slamníky, případně další lůžkoviny, denně teplou stravu. Lehčeji nemocní zůstávali ve svých celách a neodcházel na práci. Museli však zůstat připoutáni řetězem k pryčnám. Úmrtnost vězňů byla vysoká vzhledem ke krutým poměrům, které zde panovaly a i přes snahu o léčbu někteří umírali během velmi krátké doby.

S organizovanou zdravotní péčí, poskytovanou vězňům, se setkáváme až na konci 18. století, kdy dochází k rušení klášterů a jejich přeměně na trestnice. Např. hrad Mírov se v roce 1855 stal státní trestnicí. V letech 1885 – 1889 byla vybudována trestnice v Praze na Pankráci, jejíž součástí bylo i nemocniční oddělení pro 80 vězňů.

Nemocnice – síň, trestnice Praha - Pankrác

Operační sál, trestnice Praha - Pankrác

Pro ilustraci cituji z příručky, týkající se péče o vězně z r. 1925 : „Každého měsíce se koupají, a to střídavě jeden měsíc celé tělo, druhý měsíc nohy. Jednou týdně se holí a jednou měsíčně stříhají.

Onemocní-li, odevzdá se trestanec do vězeňské nemocnice, vyjímaje ten případ, že by churavost byla jen lehká a dalšímu výkonu práce nepřekážela.

Zvláštní úkol tu připadá vězeňskému lékaři.

Ten jest rádcem správy trestnice nejen v otázkách stavby a zařízení ústavu (otopu, osvětlení, ventilace a desinfekce), nýbrž i ve příčině vlastního výkonu trestu.

Tak má si ředitel ústavu vyžádati dobré zdání lékařevo při ukládání práce a disciplinárního trestu, při žádosti o změnu stravy, přilepšení, nebo o jiné zaměstnání, při stížnostech do samovazby nebo prosbách o práci ve vazbě společné. Také pozorování duševního stavu trestanců a rozhodování o tom, má-li trestanec, který jeví známky duševní choroby, býti dán do blázince, jest hlavním úkolem vězeňského lékaře.“

Pojem „zacházení“ s vězni se stává ve 30. letech 20. století ústředním pojmem moderního vězeňství. V duchu humánních principů a restitučního pojetí práva připravila Mezinárodní trestní a vězeňská komise Soubor pravidel pro zacházení s vězni, které v roce 1934 schválila Společnost národů. Po druhé světové válce byl požadavek na ochranu vězňů před špatným zacházením v obecné poloze zakotven v pátém článku Všeobecné deklarace lidských práv, kterou přijalo Valné shromáždění OSN v roce 1948 a současně vyzvalo všechny členské státy k jejímu zveřejnění, vysvětlování a plnění: „Nikdo nesmí být mučen nebo podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“

Soubor pravidel stanovil jednak obecné podmínky věznění, jednak zvláštní podmínky, vztahující se na jednotlivé způsoby věznění podle jejich právního důvodu. Co se týká zajištění zdravotní péče, požadoval zejména dostupnost léčebně preventivní a odborné lékařské péče včetně péče psychiatrické a stomatologické. Náležitá péče byla požadována u těhotných žen a dětí narozených ve vězeňském zařízení, které měly být pod dohledem kvalifikované ošetřovatelky. Vstupní

Vězeňská lékárna, trestnice Praha Pankrác

lékařská prohlídka měla být vykonána co nejdříve po příchodu do vězeňského zařízení. Vězněným osobám, které o to požádaly, mělo být denně umožněno lékařské vyšetření a ošetření. Při zjištění poškození zdraví v důsledku věznění měl lékař informovat vedení vězeňského zařízení. Rovněž měl hlásit nedostatky týkající se stravy, osázení, ubytování, hygieny a tělesného cvičení, zjištěné v rámci

vykonávaného zdravotnického dohledu. Doporučení lékaře měla být vedením vězeňského zařízení respektována.

V letech 1945 – 1955 dochází u nás k výraznému odklonu od požadavků Souboru pravidel. Úroveň a dostupnost zdravotní péče byla nejnižší v internačních, sběrných a pracovních táborech, kde mohli být internováni nebo příslušníci tábora kázeňsky trestáni i za „předstírání nebo protahování nemoci“ a neměli možnost vyšetření jiným než úředním lékařem. Jinou možnost neměli ani vyšetřovanci ve vyšetřovacích věznicích Sboru národní bezpečnosti (SNB) a od roku 1951 ani obvinění v soudních věznicích. Od roku 1953 bylo poskytování zdravotní péče ve všech vězeňských zařízeních v rukou vězeňského personálu Ministerstva národní bezpečnosti (MNB) a později Ministerstva vnitra (MV).

Vězeňští lékaři byli povinni co nejvíce šetřit léky a zdravotnickým materiálem. Obvinění a odsouzení mohli být kázeňsky trestáni za „zveličování nebo předstírání nemoci“. Proto lze pochybovat o plnění nároků vězňených osob včetně chovanců v táborech nucené práce na léčebně preventivní a odbornou lékařskou péči, zejména poskytovanou v zařízeních státní zdravotní správy. V případě chovanců v táborech nucené práce se doba léčby v nemocnici nezapočítávala do uložené délky pobytu v táboře. Provádění psychiatrických vyšetření vězňů bylo v roce 1951 soustředěno do speciálního oddělení pod dohledem Státní bezpečnosti (StB), které se nacházelo v areálu Psychiatrické léčebny v Praze – Bohnicích.

Od r. 1948 do roku 1964 bylo poskytování zdravotnických služeb odsouzeným a obviněným zabezpečováno zdravotnickými zařízeními, které byly součástí jednotlivých útvarů nápravných zařízení ministerstva vnitra. Tato péče byla zabezpečována mimo několikačlenného štábu lékařů a zdravotníků SNB, převážně odsouzenými zdravotnickými pracovníky. V roce 1964 byla ustanovena Zdravotnická správa MV ČSR (ZS MV), lékaři a zdravotní sestry byli v rámci správy vyňati z pravomoci náčelníků útvarů nápravných zařízení a podřízeni zdravotnickým oddělením krajských správ SNB vyjma pražských zařízení, jež byla organizována v Ústředním zdravotnickém ústavu MV, jehož součástí byla i vězeňská nemocnice v Pankrácké věznici. Až do roku 1969 se ZS MV vyvíjela jako jednotně organizovaná služba na principech soustavy zdravotnických zařízení s odbornou návazností a podřízeností služeb útvarových lékařů na služby odborných lékařů nemocnic, léčeben a dalších odborných zdravotnických zařízení.

V roce 1969 došlo k novému rezortnímu postavení nápravně výchovných ústavů a věznic, a to do rámce Ministerstva spravedlnosti (MS) ČSR. Od března toho roku byl dohodou mezi příslušnými ministry zřízen Ústav národního zdraví (ÚNZ) nápravné výchovy, který zahájil činnost od července 1969.

Organizační řízení ÚNZ nápravné výchovy bylo upraveno formou písemných pokynů tehdejšího ředitele. Organizační systém ústavu, organizační a provozní řady neexistovaly. Ze 46 míst lékařů, potřebných pro poskytování zdravotní péče, bylo obsazeno na plný pracovní úvazek jen 8 míst. Ostatní pracovní místa byla kryta lékaři ve vedlejších pracovním poměru a v neúplném počtu. Ke konci roku 1969 nastala v ÚNZ nápravné výchovy kritická situace. MZ konstatuje, že ústav není schopen další činnosti a k řešení situace byl v roce 1970 jmenován nový ředitel.

V období od začátku roku 1971 do konce roku 1972 postupně docházelo k doplňování zdravotnických pracovníků a k přechodu pod ozbrojenou složku MS ČSR, což se uskutečnilo od roku 1973, kdy byla zřízena Zdravotnická služba Sboru nápravné výchovy (ZS SNV) ČSR.

Od roku 1973 byla činnost zdravotnické služby zaměřena mimo poskytování zdravotnických služeb odsouzeným a obviněným na organizační sladění a vydání základních služebních předpisů ujednocujících léčebně preventivní a hygienicko-protiepidemické postupy jednotlivých výkonných zařízení ZS. Postupně byla vypracována jednotná metodika záznamnictví a výkaznictví a ujednocen celý informační systém. V průběhu roku 1973 bylo zavedeno ve dvou nápravně výchovných ústavech protialkoholní ochranné léčení u odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, které pro dobré výsledky bylo rozšířeno od 1. ledna 1974 na 6 nápravně výchovných ústavů k odléčení 350 odsouzených za rok. Prováděním protialkoholního ochranného léčení ve výkonu trestu je v té době odčerpávána část osob z lůžkové kapacity psychiatrickým léčebnám státní zdravotní správy a navíc se získaly finanční úspory, neboť pacienti nevyžadovali léčbu v pracovní neschopnosti a léčení bylo prováděno systémem nočních stacionářů.

Od roku 1977 začala ZS poskytovat komplexní zabezpečení zdravotnických služeb i příslušníkům SNV. Ke zkvalitnění práce na úseku hygienicko-protiepidemické péče jsou postupně

ustanovování hygienici a asistenti hygienické služby ve výkonných zařízeních Zdravotnické služby Sboru nápravné výchovy. Určité problémy měla zdravotnická služba na úseku lékařské posudkové péče, a proto došlo v roce 1980 k organizační přestavbě územních oblastí. Po roce 1989 došlo k personálním změnám na řídicích místech, k zeštíhlení a jistému přeorganizování struktury a změně charakteru a poslání nyní již Vězeňské služby ČR, přičemž rovněž prošla rozsáhlým procesem zcivilňování v určitých oblastech činností .

Iva Knechtlová, GR VS

Foto: E.Vacek

Použitá literatura a prameny:

Procházka, F. V.: O žalářích, jeho dějinách a organizaci, nakladatelství a vydavatelství Vesmír, Praha 1925.

Kýr A.: Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Opava 2002

Vaněk, J. a kol.: Kasematy Špilberk, Brno 1992

www.vscr.cz – internetové stránky Vězeňské služby ČR

Causa „Spravedlnost“

Koordinační centrum Generální prokuratury ČR (dále KC GP ČR) se počátkem devadesátých let obrátilo na veřejnost, zejména k pronásledovaným osobám, členům Konfederace politických vězňů a mlčícím svědkům, vězněným a týraným osobám v 50. letech i pozdějším období s žádostí o upřesnění konkrétních jmen mučených a umučených obětí, nebo jinak tragicky zmrzačených v lágrech i mimo ně. Byl zájem vyhledávat podrobná svědectví příbuzných obětí, spoluvězňů, případně i strážců, správců objektů nebo policistů, kteří dosud neztratili paměť a svědomí. Aktéři výzvy byli přesvědčeni o tom, že i jedna objasněná vražda vrhne světlo pravdy i částečné zadostiučinění na desítky dalších, kde utrpení zůstane navždy němé a svědkové již nepromluví.

K tomuto účelu byly rozeslány pro spolupracující osoby dotazníky s konkrétními otázkami, které byly zaměřeny na důležité informace pro objektivní šetření.

Otázky, které KC GP ČR pokládalo pamětníkům událostí:

1. *Byl jste vězněn v jednom nebo postupně ve více táborech (věznicích?)*
2. *Kolik Vás bylo na cele, chodbě, patře, a jaké jste měli vzájemné vztahy?*
3. *Máte zkušenosti z korekcí, co hlad, pracovní vyčerpání a lékařská péče?*
4. *Jaká byla pracovní doba, „převýchova“ a pod?*
5. *Byl jste svědkem očividné vraždy, nebo jasného mučení?*
6. *Byli jste špiclováni a jak se k Vám chovala StB po propuštění?*
7. *Pro evidenci případů perzekuce uveďte prosíme své jméno, příjmení, rodné číslo a současnou adresu.*

Svědectví některých bývalých politických vězňů o poměrech ve výkonu vazby a trestu v padesátých letech pro Koordinační centrum Generální prokuratury, zaznamenané v roce 1993:

plk. Jan Prokop

Jako příslušník zahraničního letectva RAF jsem prožil celou válku od začátku až do konce na frontě, nejdříve ve Francii, pak v Anglii a v Africe. V komunistických vyhlazovacích táborech jsem prožil 17 let – 203 měsíců. Z Leopoldova jsem byl propuštěn po 17 letech 25. června 1966 na základě rozhodnutí generálního prokurátora č.j. T 504/50 pro porušení zákona v můj prospěch.

Za okupace nacistů jsem měl dva bratry a starou maminku v nacistickém koncentráku jako rukojmí za moji účast v zahraničním odboji. Vdaná sestra po zatčení se nervově zhroutila a v roce 1942 zemřela.

Prohlašuji ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého – Pán je mým svědkem, že vše, co je zde psáno, jsem prožil a celých 17 let jsem nevině trpěl.

Ve výkonu vazby a trestu jsem byl od podzimu 1948 na Pankráci, v trestnici na Borech od ledna 1949 až do 15.května 1950.

Koncem dubna 1950 byl uměle vyprovokovaný proces tzv. „Bory“¹⁰. Při vyšetřování na StB mně bylo řečeno, že kdyby se jednalo o politický případ, tak by to vyšetřovali, ale že vyšetřování si vede Ministerstvo spravedlnosti samo, tak oni s tím nemají nic společného. Případ vyšetřování na Borech vedl náměstek ministra spravedlnosti plk. Klos společně s velitelem Borů, sadistou Františkem Šafaříkem. Z StB mne za dva dny převezli zpět na Bory, kde mně dali rovnou do korekce, kde jsem prožil to nejhorší utrpení, jaké snad může být. Tam jsem byl ve vyšetřovací vazbě. Denně jsem byl po ránu dobitý zločinným komandem dozorců, kteří v té době ovládali celé Bory. Dole v korekci byl každý den naplněn strašným řevem vězňů z druhých cel, jak tam toto komando řádilo. Toto zločinné komando – jmenovitě: **Miloš Brabec, Vasil Račko, Václav Trepka, Václav Valm, Šimon Šepík, Jaroslav Tichý, Viktor Bartoš** a také jsem mezi nimi viděl zástupce **Františka Šafaříka, Stroina a Potužníka**. Bylo jich někdy i více. Tito měli moc a také v té době bylo mnoho vězňů ubitých k smrti. Já jsem byl několikrát dobit úplně těmito zločinci – ponejvíce Račkem. Měl na ruce otočený řetěz, mlátil mne hlava nehlava. Bylo mně vyraženo šest zubů a páteř krční – dva krčky přeraženy a celé tělo dokopáno. Jeden den, myslím, že to bylo začátkem května, po opětném zbití, jsem ležel na zemi a tito dozorcí zůstali stát mezi dveřmi cely a vyprávěli mezi sebou: „Dnes máme moc tady, tu samou moc, co má vláda v Praze a nám nemůže nikdo poroučet.“ Ano, nikdo nemohl jim poroučet a tak oni mohli tato zverstva a ubití vězňů k smrti provádět, neboť je nikdo nekontroloval. To se odehrávalo každý den, po celou dobu, než nás odvezli k soudu. Jednoho pozdního večera mezi 4. a 8. květnem 1950, kolem 21. hod. přivedli na vedlejší celu č.3 neznámého vězně. Tento zločinný gang jej začal bít, byl to šilný řev oběti, který nelze vylíčit. Bylo slyšet lámání kostí, až nebohá oběť řev snižovala, pak přešel v chroptění, až nastalo ticho. Jen jsem zaslechl, jak někdo ze zločineckého gangu říká: „Podívej se vedle, zda-li ta svině spí“. Byl jsem přimražený a jen jsem slyšel svůj silný tlukot srdce. Po chvíli světlo z baterky zhaslo a špehýrka zapadla, pak se mně ulehčilo. Všichni odešli a asi tak za dvě hodiny jsem zaslechl tlumené kroky, odemknutí vedlejší cely a zvuk, jako když jsou položeny nosítka. Jelikož to bylo již v noci a bylo úplně ticho, slyšel jsem, jak nějaký hlas říká: „Ten je zřízen a už je hotový.“ Pak jej odnesli, slyšel jsem zamčení kobky a pak i zacvaknutí katrů. Toto svědectví vydám, aby bylo známo, jaký strašný zločinecký gang se v těchto letech v trestnici na Borech nacházel. Naproti cely, kde jsem byl, se nacházel Standa Broj, poslanec lidové strany. Ten mně řekl v autobusu, když nás převáželi z Plzně na Pankrác: „Jendo, tys tam strašně křičel“ a já jsem mu na to řekl: „Stando, tys tam křičel a úpěl taky.“ Na to mně odpověděl: „Já vím, ležel jsem dobitý na zemi a Šafařík do mně kopal jako do psa.“ Stejně utrpení jako já prožíval několik cel vedle mne mjr. Josef Bryks. Když nás po tomto monstrprocesu vedli oba společně spoutané v řetězech s ostatními, řekl mně: „Než žít ještě nějaký čas v těchto borských katakombách v té hrůze a utrpení, tak kdyby nás měli popravit, což by byla stejně vražda, bylo by to pro nás vysvobození z toho pekla.“ Celý tento proces byl naplněný nejtěžšími vraždami jak politickými, tak justičními.

Ještě téhož roku v říjnu 1950 byl jsem znovu z Vojenské trestnice v Opavě převezen k výslechu na pověstný „domeček“ na Hradčanech. Bolestmi jsem trpěl celé měsíce, když jsem se dostal k lékaři – vězni, tak vše skončilo nějakým práškem. Zde na Hradčanech jsem žádal ošetření, neboť mně hnisaly kořeny zubů vybité na Borech. Během vyšetřování mne nikam nepředvedli. Bestiální zacházení na „domečku“ vedlo k dalšímu zhoršení mého stavu. Musel jsem psát celé noci bez spánku něco, co bych si musel vymyslet. Vzhledem k tomu, že jsem nenapsal nic, tak mne po ránu zločinecký velitel domečku Pergl za pomoci strážných několikrát zmlátil pendrekem a při tom vykřikoval nejhnusnější nadávky. Když mě někdy v noci nechali spát, ruce musely být venku na pokrývce. V cele byla zima, stalo se mi, že jsem ve spánku složil ruce pod deku. Do cely vtrhla stráž, vybraní lidé, strhli ze mne pokrývku a já musel v zimě do rána chodit nahý od okna ke dveřím. To se opakovalo mnohokrát – znovu opakuji - venku byl mráz. Kolem 23. prosince mne odvezli do nemocnice v Krči na zubní oddělení, neboť jsem měl veliké bolesti. Lékař, který mne přijal, se choval jako křesťan. Nařídil pověstnému veliteli Perglovi, aby mně sundal pouta a ihned mne nechali

¹⁰ Proces s příslušníky SVS strážm. Čenkem Petelíkem, strážm. Václavem Zachem, strážm. Josefem Tenkem, strážm. Jaroslavem Vránkem a strážm. Antonínem Vaňkem, ze dne 12.5. 1950

v nemocnici. Ten se mu vysmál a řekl, aby mně dali něco pro zmírnění bolesti, že mne zítra odvezou zpět do Opavy. V Opavě jsem chodil s eskortou mnohokrát do nemocnice na zubní oddělení, kde se mě dostalo od ošetřující lékařky nejlepší péče. Kořeny zubů mě museli tahat bez umrtvení, neboť žádná injekce nezabrala na hnusající dásně.

V roce 1952 jsme všichni vojáci byli převezeni z Opavy do Leopoldova. To byl stejný vyhlazovací koncentrační tábor, jako Bory. Velitel Leopoldova Balint k nám při převzetí na samotách prohlásil: „Tady zdechnete všichni a odtud půjdete jen nohama napřed.“ Na celách byly jen poloviční dávky, okna zavřená a cela se musela umývat nesčíslněkrát denně, vzduch byl k zalknutí a při každém kopnutí dozorce do dveří cely, museli jsme ihned skočit pod okno a dřepat – tisíce a tisíce dřepů jsme museli vykonat denně do úplného vysílení. Buzerace při tom byla hrozná. Během několika měsíců pobytu na těchto celách vypukl břišní tyfus. Po zásahu zdravotní komise byla otevřena okna po celý den a začaly denně půlhodinové vycházky, přestalo několikeré umývání podlahy. Byla zřízena pracovní komanda a začali jsme stavět halu. Mluvívalo se o tom, že toto bestiální mučení bylo vybráno podle knížky „Továrny na smrt“ vydané po skončení války u nás a týkalo se bestiálních zákroků nacistů v koncentračních táborech. Buzerace byla stálá a mnoho lidí dostalo tuberkulózu. V roce 1956 jsem byl v Leopoldově operován na sympatic nerv – bylo to v důsledku korekcí a mučení v chladu a zimě. Proti bolesti jsem užíval různé léky, neboť jak každý lékař – vězeň, řekl: „Tady se neléčí, tady se jen udržuje stav tak, aby pokud možno člověk přežil.“ Případy ubití mnoha vězňů na Borech byly v roce 1968 vyšetřovány protokolárně a nacházely se u vojenského prokurátora plk. Buriana v Plzni. Případ vraždy orgánů StB rolníka Židka z Mokrouše v roce 1950 byl rovněž vyšetřován v tomto roce. Po vpádu okupačních armád do vlasti byli však tito vrazi propuštěni a jak prohlásili: „Bratři přišli, a zachránili nás.“

Josef Slaviček

Byl vězněn od roku 1949 – 1950 v Brně – Cejlu, 1950 – 1951 v Plzni Borech, odsud byl v prosinci 1951 převezen do Leopoldova, kde byl uvězněn do února 1955. Od roku 1955 až do května 1960 byl vězněn v Jáchymovských dolech v tábore Svatopluk a Rovnost.

Byl jsem zatčen v listopadu 1949, vyšetřován jsem byl v Brně a v Klatovech. Způsoby vyšetřování jsou dostatečně známé a ani já jsem nebyl výjimkou: vyražené zuby, rozbité nohy a pod. Odsouzen jsem byl v roce 1950 Státním soudem v Brně na 25 let a byl jsem převezen na Bory. Zde jsem pracoval v řemíkárně a dral peří. Ubytován jsem byl na oddělení A - samotky, kde jsme byli tři na světnici a pytel peří. Prostředí bylo velice špatné, zvláště když se v zimě málo topilo, takže se peří dalo obtížně udržet v prstech. Dozorci byli většinou krutí a sprostí, zvláště Brabec, Treпка a velitel věznic Šafařík.

V prosinci r. 1951 jsem byl převezen do Leopoldova. Jeli jsme celý den autobusem, nákladní auto a anton – celkem 110 osob. V Leopoldově nás ubytovali na nových samotách, kde byl režim ještě horší než na Borech. Přes den jsme si nesměli sednout, jen stále chodit, nebo umývat podlahu, třeba třikrát denně. Podlaha byla stále vlhká. Když dozorce zjistil, že se vězeň zastavil, tak musel dělat dřepy třeba až do vyčerpání. Zvláštní zloduch byl vězeň Hepnárek, který dělal chodbaře a upozorňoval dozorce, nebo sám uděloval trest dřepů.

Pracovalo se na bourání různých objektů (opevnění, kostel, aj.) uvnitř pevnosti a dělala se nakloněná rovina od obvodních zdí dovnitř, kde se potom připravovalo ostřelovací pásmo a stavěly se věže. Později probíhala výstavba dalších objektů – haly a kotelny. Dozorci byli vesměs zlí, zvláště tzv. partyzán, který nás šlehal při ježdění s károu vrbovým prutem, který si vždy ráno přinesl, dalšími byli Hvízdavý Dan a Bočuj. Rovněž zde byli použiti pro dozor vězňů jako vedoucí skupin, kteří vězně popoháněli a udávali, Siracký a Rys. Dostat se na ošetřovnu bylo pro člověka s vnitřní chorobou problematické. Náčelník Bíliny se při raportu ptal: Co vám je? A buď pustil a nebo udělil trestní dávku jídla. Byl jsem svědkem, kdy starý člověk řekl, že potřebuje prášky, že má angínu pectoris – dostal týden trestní dávku jídla, druhý den ho odnesli na ošetřovnu v komatu. Na Štědrý den v roce 1951 jsem pomáhal v kotelně, když po večeri (ke které byl hrníček čaje a jeden rohlík) přišel na kontrolu náčelník Palint se svým zástupcem a ptal se, jaké máme stížnosti a přání. Nechtěli jsme nic říci. On nás však vybízel a tak kolega, který byl Slovák, řekl, že by nás potom dal do bunkru. On se zaručil čestným slovem, že ať povíme cokoli, nic se nám nestane. Řekli jsme tedy vše od zacházení dozorců, stravy, ošacení, lékař apod. Bylo patrné, jak ho to rozčílilo, řekl, „zasloužili byste nejméně měsíc

bunkr, ale dal jsem slovo, pamatujte si však, že již nikdy a nikomu něco podobného nebudete mít možnost opakovat,“ bouchl dveřmi a odešel. V Leopoldově byla strava velice špatná a chleba jen 20 dkg na den až do jara 1953, kdy se vše zlepšilo.

Antonín Raiskub (důstojník)

Vězněný Na Špilberku, v Plzni – Borech, v pracovním táboře Horní Bříza, opět v Plzni – Borech, vojenské trestnici v Opavě, pracovních táborech na Jáchymovsku, vojenském táboře šachty 14, Ležnice, Svatopluk a opět Ležnice.

Antonín Raiskub se po udání spoluvězněm za nepovolené rozšiřování zpráv dostal do korekce ve věznici Plzeň – Bory. Vyšetřován a mučen byl politickým zástupcem Šafaříka, po raportu skončil v korekci se střídáním dnů postu a temné komory. Tvrdé lože mu bylo zajištěno trvale a v nepostních dnech i s polovičními dávkami jídla. Od trestních tzv. „býkovcových“ výprav komanda Brabce, Trepky a vedoucího kuchyně, jej zachránila dočasná nepřítomnost Miloše Brabce, který tyto výpravy zřejmě organizoval. Po konci trestu byl převelen ze společného oddělení na samotky, kde se dralo peří. Největší hlad prožil Antonín Raiskub právě na Borech, kde byli vězni postihováni sníženým přídělem jídla při nesplnění pracovní normy. Kromě snížení stravní dávky na polovinu, byli vězni postihováni zakázáním dopisů, balíčků, návštěv. Na Ležnici byl pan Raiskub postižen vředy na dvanácterníku. Měl křečové záchvaty, krvácení a vše co tuto nemoc provází. Nebyl mu povolen rentgen, vyšetření, či léčení v nemocnici. Při této nemoci musel fárat na tři směny a jako narážeč odtahat za směnu tuny materiálu. Jako jediný lék mu byla povolena místo chleba vecka. Na šachtě 14 se jednou nepodařilo splnit pracovní normu (cyklus: navrtat, nechat odpálit a vytěžít) S mokřými fáraky musel bez jídla zůstat v šachtě další směnu a pokračovat v práci. Pokud vzpomíná na mučení, vybaví se mu Ležnice, tvrdá zima, mráz, půl metru sněhu. Jdou z lágru na šachtu, na směnu. V zahradě u velitelství stojí tři živí sněhuláci, příslušníci křesťanské sekty - snad jehovisté, či baptisté. Prý odmítli sfárat a vůbec pracovat s uranem, který chápali jako materiál pro válku. Zasněžení a nazi tam stáli několik dnů. Potom náhle zmizeli, prý je odvezli jinam, aby nenarušovali pracovní morálku. A. Raiskub byl zatčen na základě udání u vojenského útvaru kde sloužil. A pokračovalo po dobu celého věznění. Nejhůře bylo v Plzni na Borech, a na Ležnici.

Antonín Huvar, Thdr.

Byl vězněný ve Zlíně, Uherském Hradišti, Na Borech, v Libkovicích, Jiřetíně, Mírově, v Mladé Boleslavi, Kartouzích, v uranovém dole Tmavý Důl, a na samotkách v Kartouzích

Vzpomíná na jednání bachařů, které bylo někdy nelidské, kruté a zákeřné. V korekcích na Borech byl vícekrát delší dobu. Byl nelidsky týrán, mlácen pendrekem, býkovcem, zažil kopance, byl bez vycházek, bez možnosti raportu i lékařské péče, někdy jen se džbánkem o jednom litru vody, se záchodovým hrcem, podřízený celodenní šikaně, za řevu, byl nucen cvičit až do vysílení.

Co se týká krutostí na Borech, touto vynikali zvláště František Šafařík, Strojín, Václav Ladman, Václav Valm a Václav Brabec. Zvířecím způsobem si počínal zvláště Václav Valm, který Antonínu Huvarovi způsobil trvalé následky postižení zdraví.

„V létech padesátých celého půl roku v korekcích mlátili všichni, kdo měli službu nebo ruce. Byla to hudba bolesti a řev těch, kdo i několikrát za den byli nelidsky mláceni i kopáni. Mimoto jsme museli o hladu cvičit a cvičit, až jsme padli.

„Na šachtě Tmavém Dole, jsem byl svědkem hrozného zacházení s Vojt. Basovníkem, knězem, který krátce po tom zemřel. Byl jsem jediný přítomen při lékařském zákroku Dr. Fruwirta (bez narkózy, umrtvení s kouskem dřeva v zubech jej operoval a vysmíval se mu: „ Ukaž farářiku kolik vydržíš“. Kbelík hnisu mu již vytlačil z naříznutých ran na obou stehnech. Bez nemocnice ve špině na lágru, ve Rtyni. Následovala smrt.)

Pokud se dralo peří, pracovalo se až do 18. hod. aby se něco stihlo, jinak podle norem. Na samotkách bylo nutno pracovat bez konce, kromě spaní po celý čas. Hladu jsem si užil bohatě, mlácení co možno nejčastěji na Borech. Převychovatelé byli většinou primitivní, debilní, hrubci, uráželi a dělali vězňům naschvály, kradli věci i z vánočních balíčků.“ Byl často svědkem mučení, zvláště při vyšetřování v Uherském Hradišti, na Borech v korekci, sám byl často nelidsky týrán, v jeho cele vedle něj nelidsky ubili v červnu 1950 majora Bednařika, rozbili mu tvář a celá záda. Ještě v roce

1989 byl jeho byt vykraden StB v Orlové, posbírali mu všechno co bylo cennější z jeho osobního majetku.

Nohel Ján

Byl vyšetřován na Cejlu vězněm v Brně, v Plzni – Borech, Táboře XII, Rovnost, Bytíz.

Po té, co se nedovoleně podíval z okna, byl potrestán celý týden poloviční dávkou jídla. Vzpomíná na dozorce Miloše Brabce, který běžně tloukl vězně. Facka nebyla považována za bití, ale za běžný výchovný prostředek. Za nejhorší práci považuje draní peří. Za nesplnění denní normy byl uložen trest snížení dávky jídla.

„Ve vyšetřovací vazbě v Brně, na podzim 1949 nás bylo na cele 7 – 12. K výsledku nás přivázeli na Příční. Referent Daniel byl známý svými metodami: klečení na židli, bití po patách, předpažení, na rukách s psacím strojem, nějaká ta facka. Byl mezi námi Antonín Daněk, ten však Daniela chválil, nedostal od něho ani facku. Byl u něho na výsledku čtyřikrát, prý dostal i cigaretu. Později mě nabídl abych pomohl jeho bratru Karlovi, aby nedostal provaz, že toho má moc. Oba bratři o sobě málo věděli, Antonín pracoval ve Zlíně, Karel studoval v Brně. Vše u soudu přiznali a po soudu, kdy jsme se sešli ve společné místnosti, kde byli též rodinní příslušníci, tak jejich maminka plakala, že oba dostali trest smrti. Oni se tomu smáli a říkali, že to bylo všechno vymyšlené a nebyla to pravda. Jeden druhému říkal, co sdělil soudu a co bral na sebe, aby pomohl tomuto druhému. Oba byli popraveni dne 14. 10. 1950.

Mudr. Jaroslav Chvátal

Byl vězněm ve vojenských věznicích: Volary, České Budějovice, Tábor, Pankrác, Plzeň – Bory, v pracovním táboře Horní Slavkov – důl Ležnice a v Jáchymově – v táboře R – I.

V táboře Ležnice byly umístěné postele na poschodí, takže na světnici bylo 26 – 30 postelí. V únoru 1951 byl převezen z Borů na uranový lágur Ležnice – Horní Slavkov. Druhý den na nástupišti z něj velitel tábora Václav Laur a jeho zástupce „Čepička“ vyrobili horníky a Jaroslav Chvátal byl určen jako lamač. Ihned po sfárání byli nuceni plnit tvrdé normy, které určovali civilové. Pracovali až 16 hodin denně bez jídla a pití. Za neplnění norem byla poloviční strava. Pracovní doba trvala až do splnění úkolů. Vyfárat směli až po souhlasu civilního dozorce; na stížnost, že je vysílen a od rána od sfárání bez jídla, bylo mu odpovězeno: „Měl jste makat a mohl jste vyfárat na oběd. My vás naučíme dělat a tak vás předěláme na pracujícího člověka.“

V Plzni Borech viděl, jak bachař Miloš Brabec na chodbě surově bil a kopal do vězně, ten upadl, znovu byl kopán do břicha a obličej, až z něho stříkala krev. Později se dozvěděl, že dotyčný vězeň bojoval za války v západní armádě. V táboře Rovnost – I.: Velitel tábora Paleček nechal sedm vězňů bez ustání chodit mezi vládním barákem č. 7 a barákem č. IV ve dne v noci bez jídla a pití. Vězni postupně vysílením a mrznutím odpadali (údajně byli odvázeni do vězeňské nemocnice) Nejdéle pět dnů vydržel poslední. V nemocnici tři zemřeli. Zprávu podali vězňové, přicházející na tábor z vězeňské nemocnice. Důvod trýznění: Vězni odmítli fárat a těžit uran k výrobě atomových zbraní.

Tábor Rovnost I: „Velitel Paleček, zástupce „fešák“, vysoké pracovní nasazení. Trýznění hradem a zimou. Na jednu světnici byl přiděl nekvalitního uhlí jedna lopata. Nosili jsme si ze šachty „doláky“ na přitopení. Velitel stráže „Vykloubená prdel“ dal rozkaz vysvléci fáráky (mráz -20°C) dřevo z rukávů vyndat a nechal nás stát do půlnoci v promočených šatech mrznout na větru. Šli jsme spát bez jídla kuchyně byla již zavřená) Paleček – sadista zaslepeně nenáviděl inteligenci, zejména kněze a studenty. Vybral nás celkem sedmáct, zavolal nás do kanceláře, tam nám přiděloval jednotlivé části – rajony, kde jsme museli denně udržovat pořádek. Já dostal rajon č. 17, bylo to bezprostředně u drátěného koridoru, kde se bez výstrahy střílelo. Plení trávy, kopání, uhrabávání. Za nesplnění – poloviční strava. V té době jsem dělal „mašináře“ vozili jsme hlušinu z R I na šachtu Eduard. Jáno „Vysoké Tatry“ přiděloval chleba. Ten dostávali jen lamači, pomocníci a tesaři. Po nahlášení vězeňského čísla Jáno vravil: „Zatvorte dveře zvonka!“ Nedostal jsem žádný lístek na nákup chleba v kantýně. Hrozný hlad nás donutil vyměňovat smolinec za chleba, rohlíky a salám od civilů. Při splnění normy bylo dovoleno v kantýně koupit týdně: 10 dkg salámu, 500gr. Chleba a 250 gr.

Cukru. Hygiena: Výměna prádla jednou za 4 – 6 týdnů, jedno mýdlo s jelenem na koupání i praní prádla.“

Jan Jelínek

Byl vězněn v Plzni – Borech, na Jáchymovsku, v táborech Svatopluk, Dvanáctka, Prokop, Ležnice, na Příbramsku v táboře Bytíz.

Na Borech byl z rozkazu velitele kpt. Šafaříka, který byl bezohledným sadistou, který se vybíjel na politických vězňích. 3 měsíce v korekci, kde se střídal: 1 den půst, druhý den tvrdé lože, třetí den temnice.

„ Na Svatopluku byli ve výkonu trestu adventisté. Byli to chlapci odsouzeni proto, že jako vojáci odmítli sloužit se zbraní, což jim jejich víra nedovolovala. Na táboře odmítali pracovat na těžbě uranu pro válečné účely. Za trest a ke zlomení jejich odporu byli postaveni jen ve spodním prádle pod „špačkárnu“, kde museli stát v mraze přes noc. Zda přežili, nevím.

Na dvanáctce jsem byl vždycky o volných dnech (vánoce a velikonoce, státní svátky) ještě s několika dalšími politickými vězňi, o nichž si bachaři mysleli, že působí na ostatní vězně, dáni do korekce, ke nás týral Vašek Bydžovský – táborák.

Pokud jde o hlad , největší hlad ze všech táborů byl na Dvanáctce a to po celou dobu její existence. To proto, že augmenták s potravinami kšeftoval. Při likvidaci tábora, když už nemohl zásoby, účetně již odepsané, odvézt, zničil. Mouku likvidoval tak, že ji poručil sypat do kanálu splachovat vodou. Tři kamarádi z našeho komanda to dělali. Spláchli 80 q mouky.

O tom, jak nelidské podmínky byly na Dvanáctce uvedu jen to, že po celou zimu 1951/52 se na barácích netopilo. Byl jsem v komandu, které pracovalo na staveništi sídliště (výkopy, kanalizace pro, vodovod, komunikace). Na pracoviště jsme byli hnáni rozbahněným terénem, bláto nám nateklo do bot a v tom jsme zůstali po celý den. Po směně, která končila se světlem, jsme přišli na tábor a tam jsme hodinu stáli při sčítání a pak nás pro potěšení honili zase v blátě po spodním táboře. V noci pak nás po několik měsíců po tragickém pokusu o útěk v říjnu 1951) pro zvýšení buzerace dvakrát i třikrát za noc nechali nastoupit na sčítání“ a zase nás pohonili blátem. V botách jsme měli permanentně mokro a ohřáli jsme se a usušili teprve na jaře, které tam přichází v květnu.“

Zdeněk Mikš

Od roku 1949 do roku 1962 byl postupně vězněn ve věznicích a táborech: Praha – Pankrác, Plzeň – Bory, Ilava, trestní tábor L, Vykmánov II, tábor Z, Bytíz.

Mnohokrát byl v korekci, především na trestním táboře L, kde byl náčelníkem Miroslav Píbl. Na tomto táboře v důsledku podvýživy vážil pouhých 48 kg. Zde neměli jediný volný den, pracovali i o nedělích a svátcích a po skončení práce po návratu do tábora museli na nucené brigády. Lékařská péče byla minimální. Na Pankráci lepil pytlíky pro prskavky, pracovní doba byla neomezená, odvozená od plnění pracovních norem jinak byla snížena stravní dávka. Na Borech Waldes – za odpracovaný den vydělal jednu Kč ve staré měně. Nejhorší podmínky zažil na táboře L – zde se zpracovávala veškerá ruda bez jakékoli ochrany. Byl zde minimální odpočinek při stálém pocitu hladu.

„Dne 13.5. 1949 jsem byl účastem pokusu o odlet letiště Choceň. Jsem jediný, který tento pokus z jednoho letadla přežil. Mám prostřelenou páteř a projektil je dosud v plíci. Při tom příslušník SNB Josef Bernard zastřelil Vlastimila Klenovského a Hedu Prokopovou z bezprostřední blízkosti zezadu. Na Borech byl členy SVS Valmem a Brabcem zmlácen býkovcem spoluvězeň Pravomil Rajchl.

Při pokusu o odlet z republiky z letiště Choceň došlo k tragedii, když se uvolnil z pout příslušník SNB Josef Bernard. Pokusu se zúčastnilo 5 leteckých vojenských akademiků vyhozených z letecké akademie proto, že nebyli členy KSČ. Šestou účastníkem byla snoubenka Vlastimila Klenovského. Těsně před startem soudruh Bernard z bezprostřední blízkosti zastřelil nejprve Vlastimila Klenovského, pak těžce zranil mne a nakonec zastřelil Hedu Prokopovou. Druhé letadlo odstartovalo, ale havarovalo u Sušice. Všichni přežili s různými zraněními. U Státního soudu Praha jsme dne 31. 8. 1949 dostali jedenkrát doživotně a třikrát po 30 letech těžkého žaláře. Na tyto tresty nám byl změněn trest smrti přímo soudem. Na amnestii v roce 1960 byl propuštěn jen Jaroslav

Valášek s největším trestem . Mně do Usnesení o to, že se na mne nevztahuje amnestie . Agilní Jiří Formáček o vlastní újmě (KS Praha z 21.10. 1960) napsal, že je mne nutné považovat za teroristu, což takto nekvalifikoval ani Státní soud Praha, ani Nejvyšší soud v roce 1950. Valášek byl po odhalení skutečnosti že byl potichu propuštěn vzat asi za půl roku zpět do výkonu trestu a pak jsme byli na amnestii v roce 1962 propuštěni všichni. To už zase „teroristou“ nebyl. Valášek je na seznamu agentů StB, už nežije.

K případu Pravomil Rajchů z Borů. Byli jsme na společné cele a on jednou uslyšel hlas a poznal v něm svého spolubojovníka z východní armády a tak s ním prohodil pár slov. SVS od zdi nahlásil na oddělení, že se tam baví vězni, načež do světnice vtrhli jiní SVS a Raichla odvedli. Pak ho vrátili zmláceného býkovce Brabec a Valm. Oba byli známými sadisty na Borech. Brabec nosil býkovec v nohavici uniformy. Byl také velitelem korekce, která byla proslulá krutostí. Rajchů měl spodní část zad a hýždě nepředstavitelně zmlácené a jedna modrofialová podlitina a napnutou pokožkou. Reichlovi se později podařil útěk z trestnice Leopoldov a uprchl do USA.

František Heřman

Od září 1949 byl v samovazbě na StB Jihlava, od února 1950 v Plzni – Borech (trestní dávky při draní peří), od konce června 1950 v pracovních táborech v uranových dolech Ležnice, Svatopluk, Rovnost a Příbram.

Byl svědkem zmlácení vězně při příjmu na Borech, když mu z ruky vypadl cigaretový papírek. Tuto exekuci provedl dozorce Brabec, zmlácený vězeň byl odnesen. Zažil odstřelení vězně při útěku v Ležnici. Byl uvězněn disciplinárně za připravené útoky v bunkru Svornost, byl v korekci Klatovy, Vykmánov – tvrdírna rud (věž hrůzy) v Kartouzích , kde byl podřízen trestním dávkám za neplnění normy při navlékání rybiček pro cenovky, nebi stiskání patentek do kartounků..

Největší hlad zažil v bunkru na Svornosti a v samovazbě v Klatovech. Také, když byl v Horním Slavkově zavřený do komína, kde se pouze dalo stát na místě. Po té se zhroutil. Hladověl také na Borech, v Kartouzích i ve Vykmánově. Pracovní doba na Borech a v Kartouzích byla od světla do zhasnutí na večerce. Na pracovních táborech 8 hodin s nástupy a cestami v sevřených útvarech převázaných ocelovým lanem. Po příchodu z práce musel absolvovat brigády v kuchyni, na rajonech v táboře (trhání trávy mezi oplocením atd.) Pracovalo se do soboty a mnohdy i v neděli. Byl také svědkem zastřelení dvou vězňů na útěku na šachtě Svatopluk. Dozorce který střílel neznal jménem, ale v té době měl službu u těžní věže dozorce Martínek, který věděl, kdo prchající vězně zastřelil. Po dobu trestu byl špiclován retribučními vězni i kriminálními živly, kteří přáli politickým vězňům vše špatné.

„ Byl jsem svědkem fyzického násilí na Borech ze strany dozorců Brabce, Nováka a Kramela, kteří vedle stálého řevu vězně fackovali, kopali při každé příležitosti, poněvíc v korekcích odkud byl denně slyšet řev, hlavně večer. Do korekce se dostal také bývalý štábní kapitán letecké čs. perutě v Anglii za to, že nás učil anglicky. Juksem dostal obdobně jiný disciplinární trest, neboť když jsem byl u raportu, korekce již byla plná. Po třech nedělích se štkpt. Bartoš vrátil z korekce, byl k nepoznání. Vysedlé lícni kosti, do krve rozmlácená záda i zadek, hniijící zápěstí i masa nad kotníky od okovů.

Na dole Svatopluk jsem vycházel z dílny, ozval se náhle štěkot kulometu. Pak byl na tábor přivezen mrtvý vězeň, který šel přes dráty. Tohoto hodili dozorci polonahého na uhlí a celý tábor musel molem něho přejít. Celý vršek jeho těla byl provrtaný kulkami. Druhý vězeň zase ležel zastřelen v koupelně na podlaze. Oba nám ukázali pro výstrahu.

Byl nalezen vězeň, který již nemohl vydržet špatné zacházení a oběsil se na dobývce uranových dolů. To jsou jen malé ukázky z mnoha dalších podobných případů, které jsem zažil.“

Jaroslav Lukeš

Byl vězněn na Pankráci, na Borech, ve Vykmánově, pracovním táboře Rovnost, Bytíz, Ilava, půl roku na izolaci v Leopoldově.

V korekci zažil bití od komanda Brabce, Trepky, a dalších. Vysoká norma při draní peří se nedala splnit, prožil trestní poloviční dávky jídla, Lékařskou péčí hodnotí jako bídnou. Na Jáchymově ve Vojanově pracovali nepřetržitě i v sobotu a v neděli, způsob práce jako ve středověku. Čistou smolku natloukali těžkými kladivý do barelů. Bez lékařské péče. V korekcích bylo mučení ke spatření denně.

„Dne 21. prosince 1951 se s kamarádem Karlem Morkusem pokusili o útěk z lágru Vykmanov. Večer, v 19. hodin, kdy byla už tma jsme bez jakéhokoli násilí, proklouzli přes strážnici bachařů. Oni ze strážnice za námi okamžitě neběželi, takže jsme měli náskok. Konečně jsme zahrnuli do volného prostoru. Prvně po nás začal střílet bachař z budky oplocení. Byla tma, takže střílel naslepo. Už sto metrů v poli mě zasáhla kulka do zad, měl jsem průstřel plic. Po krátké chvíli jsem se svalil na zem. Po deseti až patnácti vteřinách přiběhl bachař a mě bezmocně ležícího na zemi střelil do hlavy ze vzdálenosti půl metru. Přiběhli další a udělali kolem mne kruh. Jelikož jsem nebyl v bezvědomí a pohnul jsem hlavou, jeden řekl: „Počkejte, on je ještě živý, já ho ještě dorazím“. Jeden z nich řekl: „To už je zvěrstvo“. Vlastně mě tím zachránil život. Po přenesení do ordinace lékaře - vězně, který se staral o první pomoc přiběhl velitel lágru Malina a řval na lékaře, že mě nesmí ošetřit, že musím chcipnout. Lékař se nedal a nakonec mě vezli do nemocnice v Karlových Varech. Tam mě doktoři vyléčili. Střela vlétla do hlavy 3 cm pod levým okem a na druhé straně za pravým uchem vylétla. Již první noc na lůžku jsem ležel přivázan řetězy k nohám postele. Léčení trvalo 3 měsíce. Jako památku mám trvalé ochrnutí na půl hlavy.“

Václav Havelka

Po zatčení dne 2. 1. 1949 v Hodoníně byl převezen do věznic v Uherském Hradišti.

Velitelem byl Horák, sadista a trýznitel. Bachař Šacha byl zlý, každému ubližovali a stále nadávali. Na světnici jich bylo 7, byl tam také jeden konfident, na kterého byli upozorněni. Pracovní doba byla od rána do večera, režim velice přísný, stále jen nadávky. Pracovní náplň: Svazovali provázky ze snopků, velice se u toho prášilo, nesměli větrat. Kdo nezvládl normu, měl poloviční stravu a hlad.

Po státním soudu v Brně dne 24. června 1950 byl odsouzen ke letům žaláře a 10 000 Kč pokuty. Jeho manželka byla odsouzena na 22 let a 10 000 Kč pokuty. Po soudu byl transportem převezen na Bory. Vzpomíná na velitele Šafařčíka jako na tyrana, jeho chování k vězňům bylo horší než k dobytku. Na Borech dral peří, norma byla velmi vysoká - 05 kg. denně. Kdo ji nesplnil, měl poloviční stravu a hlad. Po 3 měsících byl přeložen do truhlářské dílny. Velitel stráže byl vlídný, uznalý.

„Když jsem byl na Borech v truhlářské dílně, jel velitel dílny se 4 trestanci do Prahy, kde zařizovali nábytkem nějaký sál pro ministerstvo. V té době ho v dílně zatupoval bachař Brabec, který určil jednoho vězně do korekce. Když se vrátil po 14 dnech do dílny, nemohli jsme ho poznat. Vykládal, jak byl ve dne i v noci bit pendrekem až upadl do bezvědomí, byl polit studenou vodou a v bití zase pokračovali. Za 14 dnů v korekci zhubl o 15 kg. Spával na mokřem betonu někdy i nahý.

Z Borů jsem byl převezen do lágru v Ležnici. Tam byl velitelem Laur. Měl jsem štěstí, že jsem se dostal do truhlářské dílny, kde byl vedoucím vězeň Bauš. Velitel slušný alespoň na nás. Ti co pracovali v dolech si na něho také stěžovali. Karlových varů v zimě přijeli z SNB a nařídili nástup na dvůr při - 25°C, kde jsme byli v mrazu až dvě hodiny. Byli jsme promrzlí, dostal jsem do celého těla silné revma. Laur mě před propuštěním na svobodu napsal posudek, v jehož důsledku jsem byl propuštěn již po odpykání 2 roků a 7 měsíců na podmínku, s tím, že budu pracovat 3 roky v těžkém průmyslu. Je mi 83 let a už si nepamatuji na všechno, co jsem v kriminále prodělal. Trpím revmatismem a musím nosit dvě francouzské hole; bez nich bych nebyl schopen udělat ani krok.

Pplk. Svatopluk Kráčmar

Byl odsouzen Státním soudem v Praze 12. 9. 1949 na 5 a 15 roků odnětí svobody. Byl zatčen 26.5. 1949 a propuštěn na amnestii dne 9. 5. 1960.

Důvodem jeho zatčení byla účast na oslavě narozenin špkt. Ludvíka Vašíčka. V průběhu vyšetřování u obou soudů mu dokazovali jeho snahu integrovat republiku do Federace Evropských národů. Většina bodů obžaloby byla vznesena po podepsání vyšetřovacího protokolu. Obviněný nebyl po celou dobu vyšetřování seznámen s obžalobou. PPlk. Si t vězení odnesl neurastenický syndrom a silikózu. Lékařská péče byla zanedbatelná od retribučních vězňů - lékařů, kteří pohrdali člověkem a pokračovali ve svých zločinech. Kdo nesplnil normu byl přinucen fírat i na dobu 24 hodin. Civilní zaměstnanci často spolupracovali s velitelstvem. Prodloužené směny byly bez odpočinku a bez stravy.

Ve věznicích a táborech panoval nepřetržitý hlad. Když ho eskortovali v roce 1951 z Borů k soudu na Pankrác měl na dveřích své kobky přes 160 trestních dávek. Bachař Evžen Stroin vpadl na celu a zařval: Patnáct! Chodbař připsal 15 trestních dávek, aniž bylo řečeno za co. Když dělali povřísla z upotřebených provázků samovazačů, hledali zrníčka obilí, což bylo pro vězně vítaným zpestřením stravy. Na táboře Nikolaj odvažovali vězňům i brambory. Velitel tábora, kterému přezdívali pro jeho surovost „Šlechtický“ pořádal pro kolegy a nadřízené královské hostiny ze zásob určených pro vězně. Jejich účastníci odcházeli s výslužkou. U vězňů převažoval stav hladomoru. Vězni si přivydělávali u civilistů tak, že jim za pecen chleba vyfedrovali rozrážku, nebo navrtali čelbu. Kdo nesplnil normu byl poslán zpět na pracoviště, kde byl tak dlouho, dokud normu nesplnil, bez jídla a odpočinku. Pokud se to stalo opakovaně, šel do korekce. Z korekce však fárál po tvrdém loži a poloviční stravě znovu do práce. Nejhorší korekce byla na Borech, kde byl velitelem Brabec alias Zubatá Rézi. Tento surovec každého příbylce přivítal surovou nakládačkou. Spolu s dalšími dozorci vnikali do cel a často zbili vězně do bezvědomí. Často je v noci probouzel nárek obětí, které trpěly na samotkách. Nudnou směnu si bachaři zpestřovali tím, že se na chodbě korekce rozvinuli do rojnice a vypustili vězně z cely. Obušky a kopanci ho přinutili ustupovat ke zdi. Tam vězni nezbylo nic jiného, než kordon prorazit a situace se opakovala až vězeň padl. Bachaři se rozjařeně povzbuzovali jako při fotbalovém zápase. Jednou z obětí „nočního honu“ se stal i mjr. René Černý. Stalo se to v roce 1949. O rok později byl pro přípravu hromadného útěku z Borů odsouzen k smrti a spolu s poslancem Brojem a dozorcem Petelíkem byl popraven. Proces byl vykonstruovaný velitelem věznice škpt. Šafařčíkem, por. Krameriem a por. Trepkou. Por. Kamer byl za zásluhy o tento vykonstruovaný proces jmenován velitelem věznice Pankrác. Iniciátorem nočních honů v korekci byl nadpraporčík Pečený. Velitel věznice Bory byl škpt. Šafařčík, který byl nelidským sadistou. Osobně se účastnil represí s býkovcem, který často používat. Při trestním raportu byla jeho oblíbená dávka 3 x 12, což znamenalo 12 tvrdých loží, 12 dnů temnice a 12 půstů. Když se domníval že vězeň odporuje zvýšil dvojnásobně dávku.

K podivnému případu došlo na táboře Rovnost. (1955?) Náčelník Vašíček, alias Fešák, jeho zástupce a několik příslušníků ostrahy jsou vinni smrtí Ladislava Poňara z Dobšic u Znojma. Tento odolný vězeň byl zavřený do korekce. Jeho hlasité protesty bylo slyšet po celém táboře. Několikrát vnikla do korekce skupina příslušníků, aby ho umlčela. Naposled pod vedením zasloužilého náčelníka. Z korekce se ozývaly zvuky zápasu. Když skupina vyšla, měla na svých uniformách bílé stopy vápna. Za určitou dobu vyšel z korekce příslušník a přivolal další. Pak přijel vůz a odvezl mrtvého Ladislava Poňara. Oficiálně bylo oznámeno, že se oběsil na roztrhané košili. Podle průběhu této tragické příhody, celý tábor nabyl nezvratného přesvědčení, že byl vězeň ubit. Zpuchřelé plátno vězeňské košile nemohlo jeho podsadité tělo unést.

Na sklonku roku 1951 spáchal sebevraždu oběšením na 1. patře Svatopluk Tichý, skromný mladý vězeň. Ranní směna vyfárál bez tohoto chlapce. Odpolední narážeci jej našli oběšeného na komíně, kde pracoval. Tento mírný chlapec nevydržel kruté podmínky tábora a zoufal si. Tyto podmínky vytvářel bezohledný příslušník „Andrej“ ve funkci pracovního referenta a příslušník „Ščot“ ve funkci bezpečnostního. Samozřejmě za benevolentního přihlížení velitele por. Zelenky. „Andrej“ trestal Svědky Jehovovy tak, že je postavil do vstřelovacího pásma ve spodním prádle a polejval je vodou. Bylo to v zimě. Chtěl zlomit jejich odpor pracovat proti válce.

Před mým příchodem na tábor Svatopluk se uskutečnil tragický pokus o útěk vzdušným komínem. Příprava a samotný útěk byl pod kontrolou StB. Vězni, dříve než odstranili mříž, byli rozstřílení čekajícími příslušníky. Chtěli se zbavit nepohodlného člověka.

Naše eskorta byla složena z mladých, rychle povyšovaných příslušníků, kteří byli schopni pro stranu vykonat všechno. Když pro nás nepřijelo auto, seřadili nás do čtyřstupu a eskortovali otevřeným terénem do tábora. Aby nás zastrašili, ostřelovali boky tohoto malého útvaru dávkami ze samopalu.

Nemohu nevzpomenout zbytečnou smrt Richarda Sovy, poslance za národní stranu Zemského sněmu v Brně. Krásný, statečný člověk, plný vitálního optimismu. Onemocněl na zápal plic, nebyl uznán nemocným a musel fárát. Na ranní směnu, myslím na šachtě Rovnost, jej vyvezli v hlubokém bezvědomí a krátce na to, zemřel. Příčina smrti byla jasná - odmítnutí základní zdravotnické péče. Lékař – retribuční, zdravotní referent pogramotný příslušník.

V letech 1949 – 50 byl velitelem rovnosti poručík s přezdívkou „Paleček“. Byl to mnohonásobný vrah. Jeho poslední oběti byli dva vězňové kteří se ukryli na šachtě s nadějí, že naleznou útekovou cestu ven na povrch, na svobodu. Jejich poslední úkryt byl odhalen. vzdali se a sestupovali po žebřících těžebního komínu dolů. Na chodbě byli dávkami samopalu „Palečkem“ a

dalšími příslušníky zavraždění. „Paleček“ se stal později velitelem dálkových eskort. Tento surový vrah se upil.

Při založení tábora Nikolaj se osazenstvo tábora skládalo z kriminálních zločinců a retribučních vězňů. Politických vězňů bylo asi deset procent. Velitelství s osvětářem, kterému jsme přezdívali „Hnusák“ nebo „Děčko je všecko“ organizovalo z těchto kriminálních asociálů bojůvky pro vedení „třídního boje.“ Tyto bojůvky vnikaly na světnice politických vězňů, surově je bili až do bezvědomí, nebo je ukřižovávali na čela dvojitých kavalců.

Jeden případ za všechny: Jan Mátl, selský synek z Moravy, si odnesl trvalou újmu na zdraví, jako důsledek těchto nájezdů. Ještě po letech mu vyrážel hnis z pravého ucha po těžkém zranění hlavy. Později mu nabízeli okamžité propuštění, když změnil výpověď původu zranění. Neučinil tak. Na 1. Máje tito „bojovníci za práva pracujícího lidu“ pochodovali táborem kolem kuchyně pod rozvinutými transparenty, na kterých byla nenávistná hesla z padesátých let, opilí vnikali na světnice politických a bili nevinné. Osvětář jim dal sud piva, který se čepoval v kolektivním sále, aby tak podpořil jejich zruďnou aktivitu třídního boje. „Vy jste oběti kapitalismu, náš společný nepřítel je reakce!“ Situace se začínala měnit, když přibývalo politických, ale hlavně, když na tábor přišel příslušník II. Odboje, parašutista, který seskočil do protektorátu z Anglie. Organizoval odpor a naučil politické používat sebeobranu. Zloději a násilníci byli schopni páchat své špinavé násilnosti jen když měli převahu a proti bezbranným. Byl konec násilí. Když se po letech jeden vrah, iniciátor pogromů dostal zpět na tábor, prosil sročený tábor o odpuštění a obvinil velitelství ze všeho, co se stalo. Nebyla to účinná lítost, bál se odvety. Byl zavřený do korekce a v noci tajně odvezen. Ten báječný major, který nám vrátil důvěru a sebevědomí se jmenuje Rudolf Pernický.

Asi v roce 1955 v táboře Nikolaj se uskutečnil hromadný útěk kolektivu asi 27 vězňů podkopem z I. Baráku do areálu kasáren Vnitřní stráže, která vykonávala ostrahu tábora. Stalo se tak na výročí velké říjnové socialistické revoluce v listopadu. Po několika měsících byla většina útekářů dopadena, mnozí s těžkými zraněními. Poslední byl zavražděn příslušníkem StB před rodným domem na Slovensku, asi 2 roky po útěku. Na tomto útěku byla jedna zvláštnost, že o jeho přípravě věděla velká část tábora a přesto byl utajen. Při útěcích byla k likvidaci použita speciální jednotka Javor. Tito tvrdí hoši bez zábran likvidovali útekáře. Těžce zraněné dobývali ranou do týla.

Příběhů tragických z kriminálů by bylo bezpočet, ale byla to též doba krásného a člověčího přátelství, kdy jsme se vzájemně prostoupili ve schopnost pomoci jeden druhému až k sebeobětování.

Po propuštění z vězení jsem celou dobu pracoval v dělnických profesích: válcovna trub, slévárna, ocelárna, topič v energetice, na dole Heřman v OKR. Všude jsem byl sledován. Neměl jsem šanci získat zaměstnání odpovídající mému vzdělání.

Viníci:

Podle svědeckých výpovědí bývalých politických vězňů se na krutostech a na nelidském zacházení podíleli především tito příslušníci:

Bicí komando na Borech:

František Šafařík, Václav Brabec, Václav Valm, Karel Kraml, Zdeněk Novák, Václav Trepka, Šimon Šepík, Václav Potužník, Antonín Tichý, Evžen Stroin, Václav Mašek, František Cajthaml, Václav Ladman, Vasil Račko, Vyčichlo, Handrle.

Toto komando se oblékalo do modrých montérek, vnikalo na cely a se slovy: „*Neseme Vám pozdrav od dělníků ze Škodovky*“ surově tloukli vězně. O Františku Šafaříkovi se tradovalo, že je „*specialista na rozkopávání holenních kostí*“

TUA RES AGITUR¹¹

Trestní stíhání bylo zahájeno na základě podnětu tehdejšího Koordinačního centra pro dokumentaci a vyšetřování násilí proti českému národu v období od 8.5. 1949 do 31. 12. 1989 při tehdejší GP ČR zpracovaný touto institucí dne 2. 9. 1993

¹¹ O Tobě, o Tvé věci se jedná

ČVS:KVV-51/10-93

Usnesení podle § 159 odst. 2 tr. řádu

V Plzni dne 12. května 1994

Podle § 159 odst. 2 tr. řádu

odkládám

věc – případ prošetřování činnosti – páchání násilí a zákonu odporujícímu výkonu pravomocí veřejných činitelů – dozorců - příslušníků SVS Plzeň – Bory vůči tehdejšími vězňům, umístěným v této věznici v letech 1949 – 1951, neboť trestní stíhání je nepřijatelné dle § 11 odst. 1 písm. a) tr. řádu

Výpis z odůvodnění rozsudku:

Bylo zajištěno stanovisko bývalé GP ČR k výkladu ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, zejména k vyřešení otázky aplikace amnestií prezidentů republiky na tento zákon. Uvedené stanovisko bylo vyšetřovateli doručeno až v současné době a to po několika urgencích přes současně Středisko pro dokumentaci protiprávnosti komunistického režimu při ministerstvu spravedlnosti ČR.

Podrobným vyhodnocením uvedených svědeckých protokolů shora vyjmenovaných svědků – poškozených bylo zjištěno, že v dané věci došlo skutečně ke spáchání skutků, které naplnily skutkové podstaty trestných činů zneužití pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 současného tr. zákona a ublížení na zdraví podle § 219 odst. 1 tr. zákona z roku 1950 (zák.č. 186/1950 sb.), přičemž při stanovení právní kvalifikace skutků bylo přihlédnuto k ustanovení § 16 odst. 1 tr. zákona.

Po prostudování pak v úvahu přicházejících amnestií prezidentů republiky bylo zjištěno, že rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1.12. 1957 v článku III amnestuje trestný čin ublížení na zdraví podle § 219 odst. 1 tr. zákona č. 186/1950 Sb. a dále rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 9. 5. 1960 v článku V amnestuje trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 tr. zákona.

Na základě výše uvedených důvodů bylo tedy vyšetřovatelem Krajského úřadu vyšetřování západočeského kraje rozhodnuto jak je shora uvedeno ve výroku tohoto usnesení, tedy o o d l o ž e n í dané věci ve smyslu ustanovení § 159 odst. 2 tr. řádu.

*Zdroj: Muzeum III. odboje v Příbrami
Eduard Vacek*

Hledání viny

„Já jsem nikdy nic ve vyšetřování neudělal bez rozkazu nebo pokynu poradců, ani jsem nemohl. A proto jsem si myslel, že nemohu nic zkazít, a vůbec mne nemohlo napadnout, že bych za to mohl být brán k zodpovědnosti.“¹²

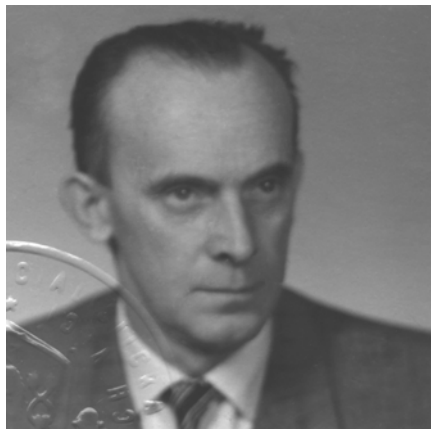
Následující článek byl převzatý z časopisu Reportér č.13/1968

V roce 1968 se uskutečnil rozhovor redaktora časopisu Reportér, Karla Hájka, s nechvalně známým prokurátorem JUDr. Josefem Urválkem. Pro pochopení postojů a myšlení stranicko – justičních orgánů tehdejší doby, ale také pro vzhled do schopnosti sebereflexe těchto osob po mnoha letech, kdy měli možnost zvážit svůj podíl viny, považujeme za vhodné tento článek převzít a publikovat bez redakčního krácení a dalších úprav.

¹² Národní archiv Praha, f. ÚV KSČ, Komise II, sv. 5. Arch.j. 59. Výpověď hlavního vyšetřovatele StB – pplk. Bohumila Doubka – v září 1957 v ruzyňské věznici, NA Praha, f. ÚV KSČ, Komise II, sv.5. Ar.j. “59, s.25

Ve dnech 20. až 27. listopadu 1952 se konal u nejvyššího soudu v Praze na Pankráci proces proti tzv. „vedení protistátního spikleneckého centra“. Hlavním žalobcem byl JUDr. Josef Urválek, jehož jméno se stalo symbolem procesů.

JUDr. Josef Urválek, který potom zastával několik významných funkcí, je v současné době téměř šedesátiletý. Je vědeckým pracovníkem Vědeckovýzkumného ústavu kriminalistiky, jenž spadá pod Generální prokuraturu. Ani po XX. sjezdu a po roce 1963, kdy byla u nás provedena alespoň částečná veřejná rehabilitace nevinně odsouzených, se JUDr. J. Urválek příliš nevzdálil z oblasti justice. Náš rozhovor s prokurátorem padesátých let nebyl snadný. Nebylo lehké ani JUDr. Urválkovi, ani novináři, který kladl otázky.

JUDr. Josef Urválek

Hájek: Chtěli bychom vám, pane doktore, položit několik otázek.

Urválek: Nebudu vám odpovídat, protože nemohu.

Hájek: Nechceme se ptát na podrobnosti, na jednotlivce, my chceme vědět, jak se dnes na všechno díváte.

Urválek: Co máte na mysli?

Hájek: Pane doktore, vy jste před ne příliš dlouhou dobou opět vystoupil před veřejnost, když jste v tiskovém orgánu ministerstva spravedlnosti uveřejnil článek. Redakce tehdy na protest, který ji byl zaslán, neodpověděla.

Urválek: Nevidím důvod, proč bych nemohl veřejně vystupovat

Hájek: Byl jste hlavním žalobcem v inscenovaném procesu proti tzv. spikleneckému centru. kdy rozsudkem soudu bylo potom popraveno jedenáct soudruhů: R. Slánský, Vl. Clementis, B. Geminder, J. Frank a další.

Urválek: Upozorňoval jsem na nezákonné rozsudky soudů. Necítím se ničím vinen.

Hájek: Kdy jste upozorňoval?

Urválek: Bylo to někdy v letech 1957 a 1958.

Hájek: Ale tehdy se ještě mnohé rozsudky Nejvyššího soudu z padesátých let potvrzovaly. Vy jste mezitím změnil několikrát funkce, byl předsedou Nejvyššího soudu a také generálním prokurátorem.

Urválek: Četl jste trockistické procesy? Já jsem procesům věřil.

Hájek: Já jsem také věřil.

Urválek: Tak vidíte. Znal jste procesy s Laszlo Rajkem, Trajčo Kostovem, Koče Dodzem, Gomulkou a s dalšími?

Hájek: Pochopitelně.

Urválek: Věřil jste jim jako já.

Hájek: Jenže já jsem podobně jako ostatní znal procesy jen z tisku nebo z rozhlasu, kdežto vy jste je dělal.

Urválek: Začátkem padesátých let jsem byl pouhým krajským prokurátorem v Českých Budějovicích. Pak jsem byl narychlo, náhle povolán do Prahy k Bacílkovi. To už jsem byl určen, že ten proces povedu. Dohodli to beze mne.

Hájek: A vy jste souhlasil.

Urválek: Ovšem, byl jsem přece přesvědčen, že dělám správnou i slušnou věc.

Hájek: Pracoval jste v justiční službě i za okupace?

Urválek: Ano, jenže ne celou dobu a ničím jsem se neposkrvnil. Před koncem války jsem byl nasazen na manuální práci.

Hájek: Domníval jste se, že proces je veden v duchu litery zákona?

Urválek: Ovšem. Nakonec mi nepříslušelo, abych něco posuzoval, všechno už bylo předem dohodnuto a uděláno, takže jsem nemusel pochybovat o správnosti. Řekli mi, že šetření provedly nejlepší kádry bezpečnosti. Já jsem osobně obžalované neznal, jen tak podle jména, nikdy před tím jsem je neviděl, spatřil jsem je prvně až u soudu. Soudní síň byla plná a také hodně novinářů tam přišlo a ti všichni věřili se mnou, že to, co se děje, je v pořádku a neviděli na průběhu řízení nic nezákonného a nepřirozeného. Snad k tomu přispěla i ta okolnost, že obžalovaní se navíc vzájemně obviňovali a potvrzovali, že doznání, která učinili před vyšetřovateli, jsou právoplatná..

Hájek: Pracujete v justici hodně přes třicet let a máte značnou praxi. někdy po roce 1948 jsem byl přítomen soudnímu řízení v jižních Čechách a tam jste vystupoval, jak si dobře pamatuji, velmi mírně – zcela jinak než při procesu. Měl jsem dokonce dojem, že jste byl spíš na straně obviněných. To jsem ovšem ještě nevěděl, že jméno Urválek se brzy stane neblaze proslulé právě svou tvrdostí.

Urválek: Já jsem přece na Pankráci nemohl obviněné přesvědčovat o jejich nevině, když sami přiznávali vinu. Neměl jsem potuchy o tom a nevěděl jsem, že na bezpečnosti je celá banda, určená na likvidaci stranických kádrů. Také jsem proces, ani ty „bezpečáky“ nedával dohromady a nebyl jsem to já, kdo vytvořil pověstné oddělení pro práci proti vnitřnímu nepříteli.

Hájek: Co se rozumělo pod pojmem vnitřní nepřítel?

Urválek: Lidé ve straně.

Hájek: Máte i dnes pocit, že jste se ničím neprovinil?

Urválek: Můžete si o mně myslet co chcete, nemohu se hájit, nemám podklady, abych dokazoval a nemohu svádět vinu na jiné. U procesu zapadalo jedno do druhého a mně se zdálo, že to tak má být. Z odsouzených se nikdo neodvolal, asi očekávali, že dostanou milost, která nepřišla. Ale o tom jsem přeci nerozhodoval já. Byly některé věci, které mne utvrzovaly v názoru, že je vše správné. Reicin například byl žid. Neberte to prosím jako urážku, já jen konstatuji fakta. Byl žid a komsomolec a za jedno i druhé dávali němcí do koncentráku, ale on se tam nedostal a místo toho dostal pas k vystěhování.

Hájek: Ale to není důkaz.

Urválek: Není, ale tehdy a když v obžalobě stálo, že Reicin pracoval s gestapem, tak... Nebo Clementis. Jen si přečtete, co o něm bylo řečeno na ÚV KSS dávno před procesem. A o J. Frankovi nám byl předestřen dokument, z něhož vycházelo najevo, že Frank je zapsán na listině válečných zločinců.

Hájek: Byl to podvrh jednoho fabrikanta a podobně jako u Clementise a jiných soudruhů to nebylo důkazné obvinění.

Urválek: Pravost dokumentů se nikde, ani na ÚV nezkoumala a přiznání obviněných jen posilovalo moje podezření, že jsou vinni.

Hájek: Jste členem strany?

Urválek: Ano, od roku 1945 nepřetržitě.

Hájek: Lidé žádají, aby byla provedena důsledná rehabilitace nevinně odsouzených. Souhlasíte s tímto požadavkem?

Urválek: Plně s ním souhlasím

Hájek: Pane doktore, než jsem začal dnešní rozhovor, četl jsem znovu protokol procesu proti tzv. spikleneckému centru. Vy jste v závěrečné řeči pronesl tato slova: „...žádám pro všechny obviněné trest smrti! Nechť rozsudek dopadne jako železná pěst, bez nejmenšího slitování. Nechť je ohněm, který do kořene vypálí tuto hanebnou hlízu zrady“.

Urválek: Závěrečná řeč a vše co jí předcházelo, odpovídalo mému přesvědčení. Přesvědčení té doby. Já obžalované neznal, ostatní je znali.

Hájek: Jedenáct soudruhů bylo popraveno, další byli dlouhodobě uvězněni. Považujete i dnes za správné, že pracujete blízko justici a prokuratuře?

Urválek: Uveřejnil jsem v tisku práci o významu soudu v boji proti kriminalitě mládeže.

Hájek: Říkal jste, že ti nevinně odsouzení očekávali, že jim bude poskytnuta milost. nepřišla. Víte jistě, že někteří „vnitřáci“, kteří byli právem později souzeni proti nezákonnosti, Prchal, Košťál a jiní, si vlastně tresty neodpykali,. Dostali několik let vězení a za pár měsíců byli ve vši tichosti na svobodě.

Urválek: Víím o tom, ale za to přece já nemohu.

Hájek: Jistěže ne, jen jsme tento příklad uvedli pro názornost. Jste přesvědčen, že děláte užitečnou práci?

Urválek: To co dělám, dělám v zájmu společnosti, v zájmu toho, aby bylo mezi mladými lidmi málo kriminálních případů.

Hájek: Nebylo vám někdy úzko, neměl jste nikdy výčitky svědomí?

Urválek: Je mi hrozně už mnoho let, ale já nenesu vinu na všem tom strašném, co se stalo. Jsou soudci, s kterými se dostávám do styku, a ti nemají vůči mé osobě výhrad. Alespoň jsem se s tím nikdy nesetkal.

Hájek: Nejsou to soudci, kteří v neblahých padesátých letech soudili a soudí podnes?

Urválek: Co tedy, proboha, po mně chcete, abych dělal? Vy si myslíte, že si mám sáhnout na život? Ne, nemohu a nebudu skákat z petřínské věže, to není možné. Kdybych to, pane redaktore udělal, vzal bych na sebe celou vinu, potvrdil bych svou vinu a já ji necítím, tu má někdo jiný. V tom je rozpornost celé situace tehdejších let i dneška.

Hájek: Nikdo vás nechce, pane doktore, uhnat a uštvat. Měli jsme spíš na mysli změnu vašeho pracoviště. Chtěli jsme vědět, jestli o tom nepřemýšlíte.

Urválek: Nehněvejte se, ale musím jít, mám členskou schůzi a chci být přítom.

Vyšetřovatel Bohumil Doubek

Důchodce s očima Savonaroly

Následující článek byl převzatý z knihy Bohuslava Šnajdra „Proces proti dvanácti milionům“, Praha.

Kariéra Bohumila Doubka se podobá meteoru. Zdá se zrozen pro jedinou chvíli, v ní oslnivě zazáří a hasne. Bývalý medik a člen Mladé kultury ze staré komunistické rodiny vstupuje v roce 1945 do komunistické strany a vzápětí je povolán do aparátu ÚV KSČ. Pracuje v hospodářském a později kádrovém oddělení, odkud si jej vyzvedne náměstek ministra vnitra Karel Šváb na tříměsíční školení. Zapůsobil zřejmě příznivě, protože když se chce vrátit, dostává stranický úkol: posílit kádry ministerstva vnitra.

Přes noc se stává ve třiceti šéfem oddělení, před nímž se třese každý, kdo ví, čím se zabývá. V jeho rukou se sbíhají nitka příprav k největšímu politickému procesu v našich dějinách, k procesu s protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského. Vyšetřuje všechny zatčené prominenty – a nakonec přivede na šibenici i svého ochránce Karla Švába. Má kožený žaludek a velmi málo skrupulí, je pokládán za přívržence „ostrého kurzu“ – jeho lidé zaženou na hranici přičetnosti a nevybíravě zlomí i odpor Otty Šlinga a Rudolfa Slánského. Jedenáct ze čtrnácti souzených dostává provaz, Bohumil Doubek hodnost podplukovníka, Únorový řád, Řád republiky a zvláštní odměnu 30 tisíc korun.

Řemeslo se mu začíná protivit, pije a hned po popravě svých klientů podává žádost o propuštění.

Od roku 1954 působí v Motokovu a krátce poté je zatčen a odsouzen k devíti letům žaláře. Odsedí si necelou třetinu. Je propuštěn dříve než ti, kterým pomáhal do kriminálu. Je člověkem systému, jen proto může udělat tak bleskovou kariéru. Vynáší jej stejná vlna jako Alexeje Čepičku, který se stává během několika let z okresního funkcionáře ministrem národní obrany a díky manželství s dcerou Klementa Gottwalda jedním z nejmocnějších mužů ve státě. Má vlastnosti, které jsou z hlediska systému žádoucí. Je Doubek kariérista? Psychopat? Hochštapler? Povolný nástroj? Které vlastnosti předurčily jeho závratnou kariéru?

Demokratizace v květnu 1968 dorazila i do dlouhého činžáku ministerstva vnitra v Praze na Letné, kterému se říkalo „Molochov“. Dveře, opatřené bzučáky, nebyly zamčené. „Koho hledáte?“ zahartusila domovnice na chodbě. „Pana Doubka“. „Co mu chcete?“ V dotazu probleskl náznak veselosti. „Tak. Pohovořit si o světě“, doprovodil jsem neurčitost odpovědi spikleneckým zamrknáním. Vyložila si jej po svém a její rezervovanost zmizela. „Jen jestli on vás pustí Doubek dovnitř“, zapochybovala. „Proč? Chodí sem hodně návštěv?“ Po seriálu článků, které se vyrojily na téma „Kdo chrání Doubky“, by to nebylo nic divného. Domovnice lítostivě zavrtěla hlavou. „Kdepak, nikdo. Sedí doma zavřený, celé dny nevychází.“ Po významné odmlce dodala: „Máme tu dva takový, dělají ostudu celému baráku.“ Zašilhal jsem na seznam ubytovaných zaměstnanců ministerstva vnitra, kterým pan Doubek dělá ostudu.

„Ten druhý je pan Moučka, bývalý velitel Ruzyně ?“ „Jo,“ přikývla, zrovna ten. Ale ti dva spolu nemluví...“, naklonila se důvěrně k mému uchu. Další tok informací přerušil příchod listonoše. „Nejdete k Doubkovům?“ zajímala se domovnice s pohledem upřeným na kabelu naditou dopisy. Listonoš zavrtěl hlavou.

„No já jenom, že by se tadyhle mladej mohl s váma svézt výtahem,“ protáhla zklamaně. Po dlouhých minutách čekání se za dveřmi ozval šramot a ve skulině se objevilo nejdříve oko a potom stařecká, zpustošená tvář muže, jemuž podle data narození měla táhnout padesátka.

Dojem zchátralosti ještě zvyšoval proužkovaný župan a čtyři dny staré šedivější štetinaté vousy. Jen oči mu zůstaly stejné jako na staré fotografii: chytré, tmavé a tvrdé oči dominovaly celé tváři a dodávaly jí i přes všechno zpustošení zdání síly.

Karel Košťál a Bohumil Doubek, věrní druhové

„Co chcete?“ zeptal se nejistě.

„Mluvit s vámi!“ řekl jsem a honem dodal: „Nepozvete mě dál?“ Zaváhal a proto jsem přímo mezi dveřmi začal vyprávět, jak jsem dostal do rukou kus jeho pětisetstránkové výpovědi z pětapadesátého roku, kde mluvil o inscenaci procesu se Slánským. Historikové celkem shodně potvrdili, že vypovídal objektivně, nevymlouval se na ztrátu paměti a nesnažil se zmenšovat svou vinu.

Paradoxní je, že se stal symbolem mučení částečně proto, že byl ze všech, kdo připravovali procesy, nejpctivější.

Učinil obsáhlé doznání v době, kdy ostatní mlčeli a tím se jeho výpověď stala důležitým zdrojem informací. Četla ji řada stranických funkcionářů, historiků, soudců a prokurátorů, jeho doznání byla citována při rehabilitacích. Jméno Doubek se začalo objevovat daleko častěji než jména Kohoutka, Prchala, Moučky nebo Košťála, kteří dělali stejnou práci, ale jimž paměť nesloužila zdaleka tak důkladně, a už úplně zastínilo jména těch, kteří je řídili. Stal se prototypem zloducha, neboť lidé si potřebují personifikovat zlo. Mezi řečí jsem se neustále posunoval do pokoje.

„Co byste si myslel o časopise, který uveřejnil mou starou fotografii na pas s portrétem Antonína Novotného v pozadí z doby, kdy podobný snímek nemohl vzniknout jednoduše proto, že Novotný ještě nebyl prezidentem a jeho portréty neexistovaly?“ zeptal se zkoumavě. „Fotomontáž?“ Znal jsem ten snímek ze Světa v obrazech, vypadá na něm jako psychopat stížený stihomamem. „Ano, co tomu říkáte?“ opakoval. Zřejmě zkoušel mé reakce. Pokrčil jsem rameny co nejlhostejněji. Právě na základě téhle fotografie jsem si tvořil představu o Doubkovi – normální občan se přece nenechá fotografovat před obrazem prezidenta. Současně toto sousedství nesvědčí ani Novotnému. „Jestli je to pravda, je to svinstvo“, pravil jsem opatrně. Zřejmě chtěl slyšet právě tato slova, protože souhlasně přikývl a řekl nevesele: „Každý den se sobě dočtu něco nového. Před týdnem kdosi líčil, jak jsem mu odrážel ledviny. Jenže já v době o níž mluví, už u Bezpečnosti vyšetřovatele nedělal,“ řekl a hlas se mu zachvěl. „Těšil jsem se, že až se začne psát o procesu s Horákovou, budu moci konečně brát ráno do ruky noviny bez obav a přečíst si také něco o jiných. V neděli otevřu noviny – dvoustránková reportáž o Horákové. A mezi vyšetřovateli zase moje jméno. Jenže v té době jsem na vnitru ještě vůbec nepracoval.“ Mluvil nepateticky, s tvrdým úsměškem.

„Každý den u nás vyzvání telefon. Anonymové. Mně to tak nevádí, zvykl jsem si, ale zvedne to můj čtrnáctiletý syn a hlas ve sluchátku se ho ptá, jestli se mu už táta, ten vrahoun, oběsil. A ve škole má nervy nadřanc“, vzdychl s pohnutím. „Přišívají mi všechno. Já jsem všechno způsobil. Jenže já připravoval jenom jeden proces, Slánského, potom jsem odešel pracovat do archivu. Už ve třiapadesátém. Odcházel jsem do civilu na vlastní žádost“.

Rozkuckal se sípavým kašlem a s omluvou se odbelhal do vedlejšího pokoje pro léky. „Udělalí ze mě notorického alkoholika. A já jsem stoprocentní invalida, mám jen jednu plíci a kornatění srdce, ochrnuté ruce, pití by mě zabilo“, dodal s chabým pokusem o úsměv, když se vrátil. „Ani oholit se sám nesvedu, proto vypadám tak zpustle“, pokynul k zarostlé bradě.

Pití mu dali do materiálů vnitřáci v pětapadesátém. Pozdější tvrzení o alkoholismu se vyvinulo z původní poznámky paní Slánské „slyšela jsem že pije“, která se potom objevila téměř ve všech článcích a rozrostla se do té míry, že jsem slyšel od zcela věrohodných novinářů, že Doubek vypráví po hospodách za flašku historky z Ruzyně. Měl jsem pro jistotu tu láhev v tašce.

„Při zatčení mi nejdříve kladli za vinu, že jsem neodhalil Slánského do konce. V pětapadesátém roce! Rok a půl jsem strávil v samovazbě“, prohodil chmurně a rychle dodal: „Já si nestěžuji, ani na to nemám právo, lidé, které jsem vyšetřoval, tam zůstali mnohem déle.“

Později jsem si ověřil, že skutečně mluvil pravdu. „Proč se tedy nebráníte? Lidé si před vaším jménem uplivují“. Pokusil se chabý žert tvrzením, že nemůže psát, nevládne přece rukama, ale pak rezignovaně vzdychl. „Mělo by to cenu? Věřil by mi někdo? Jsem vyřízený“. „Já se vás zastanu“, snažil jsem se jej potěšit. „Nepotřebuju zastání“, řekl se zamračenou hrdostí. „Před váma tu seděl známý spisovatel. I on mne prosil, abych mu všechno vyprávěl, bude objektivní. Nabízel mi spoustu peněz. Má jméno, napsal by to dobře...“. Na okamžik z hlasu zazněla nerozhodnost. „Nechci obhajovat to, co jste dělal ve dvaapadesátém. Ale proč chcete mermomocí svým mlčením krýt jiné a sloužit jako obětní beran?“ snažil jsem se využít té chvíle. „Věřím, že tentokrát pravda vyjde najevo a strana spravedlivě zhodnotí i můj podíl viny“, sklopil hlavu s tvrdošíjným fatalismem. „A jestli bude únosné o tom vůbec mluvit? proč by Novotný nebo Čepička vůbec přiznali, že vás znají?“ nechtěl jsem se ještě stále vzdát. „Co vám brání mluvit? Stranická disciplína?“ „Vyloučili mě ze strany hned po zatčení“, slovo strana vyslovil mimoděk měkce a rozechvěně.

„Dodnes se řídíte stranickou disciplínou“, řekl jsem. Stejně jako ti, které jste vyšetřoval, mohl jsem dodat. „Ale procesy přece nejsou jen stranická záležitost, dotýkaly se všech obyvatel této země. I k nim máte povinnost. Co miliony prostých lidí, do kterých léta hustila propaganda určitý způsob myšlení. Ještě teď jim straší v hlavách, co jste jim tam pomáhal nalít“, naléhal jsem. Jakmile vyslovil slovo „strana“ hlasem náhle něžným, začal jsem tušit, že nepromluví. „Mě je to jedno“, řekl unaveně. „To by nemělo“, začínal jsem dostávat vztek. „Nemám co dodat“, vzdychl rezignovaně. „Řekl jsem úplně všechno. Co se potom stalo s rehabilitacemi, už není moje věc. Já jsem neprosil, aby mě pustili z kriminálu dřív“, zamumlal, ale ta tvrdost seděla spíš v jeho očích. „Sloužíte jako šidítko. Lidé dostanou pár jmen, budou vás proklínat, časem vychladnou a život půjde dál“, pokusil jsem se jej ještě naposled zviklat. „Proč se nebráníte aspoň kvůli vlastním dětem? Netoužíte si udržet alespoň jejich úctu?“ „Moje výpovědi jsou na příslušných místech. Má je justice i strana. Před nimi budu opět kdykoli mluvit. Před nikým jiným“, opakoval tvrdě. Chvíle slabosti minula. „Justice a strana měla vaše výpovědi už v roce 1955“, namítl jsem drsně. „Kde berete jistotu, že vedení komunistické strany vůbec o pravdu stojí?“ „Nemám co dodávat“, opakoval téměř nepřátelsky.

Přesto, že počátkem padesátých let patřil k nejbrutálnějším vyšetřovatelům, je Bohumil Doubek proti ostatním prominentům padesátých let statečný a svým způsobem poctivý chlap. Když jsem to řekl o několik dní později na Pankráci při rozhovoru s generálním prokurátorem, vzbudil jsem téměř pohoršení – jestli prý vím, co dělal v padesátých letech. Když jsem se pídil, jestli je snímek z časopisu Svět v obrazech opravdu fotomontáž, obořila se na mne mírná šedivá paní v sekretariátu redakce rozhořčeně: „Co na tom záleží, všichni přece víme, kdo to Doubek je a co dělal v padesátých letech on.“

Měl jsem pocit, že na tom záleží: pravda nepotřebuje falzifikace. Navíc mi byl Bohumil Doubek svou nepopíratelnou odvahou sympatický, i když jsem jej proto nezačal mít rád. Zatímco většina ostatních vyšetřovatelů, prokurátorů a soudců sahala k výmluvám i otevřeným lžím, někdejší vyšetřovatel Slánského za tvrzení, že dělal všechno z přesvědčení, připojil také dodatek, že jej to nezbavuje odpovědnosti.

„Systém nebyl v mé osobě, byl jsem jenom jeho služebníkem. Tím se nechci vymlouvat, přece mě nikdo nenutil ty věci dělat. Stal jsem se součástí tohoto systému, to je moje vina, život jsem si pokazil sám a nechci si ho zkazit ještě víc svojí zbabělostí.“, prohlásil.

„Urválek byl také kolečkem, stejně jako já, ale ani on, ani já jsme jimi nemuseli být. Kdo nás nutil? Nikdo! Ani jeho, ani mě. Některá ta kolečka nebylo třeba popohánět, sami jsme byli iniciativní. Každý člověk má a musí mít vlastní rozum. Měl jsem ho přece i já a proto jsem zodpovědný. Nejsm

malý chlapec ani kašpar, a proto nebudu svoji vinu svalovat na jiné, nebudu říkat: Já jsem nevěděl, netušil.“

Vydržel však držet jazyk za zuby navzdory výhodným nabídkám a možnosti se hájit. Disciplína působila i uprostřed jara 1968. I když mi toho mnoho neřekl, poznal jsem alespoň, která vlastnost předurčila na počátku padesátých let jeho závratnou kariéru. Před více než půltisíciletím v roce 1711 prohlásil verdunský biskup Dietrich von Nieheim: „**Je-li církev ohrožena ve své existenci, není více vázána mravními pravidly. Její jednota je účel, který svěťí všechny prostředky: věrolomnost, zradu, tyranii, svatokupectví, žaláře a popravy. Protože každý řád existuje pro dobro celku, jednotlivec musí být obětován veřejnému prospěchu.**“

Řídil se těmito slovy, aniž je znal. Stačilo ho nasměřovat a přesvědčit, že je strana ohrožena. To nedalo nikdy tolik práce. Jeho tvrdé oči, byly fanatické oči Savonaroly, který s modlitbou vyháněl na hranice tisíce kacířů, spalující oči velkého inkvizitora.

Kapitoly z občanské mravouky

Péče o vlastní tělo

Podmínkou zdárného duchovního vývoje je zdravé tělo. Naši předkové používali osvědčenou a oblíbenou frázi, na jejíž pravdivosti není co měnit: Ve zdravém těle, zdravý duch! Pokud má mít člověk základní míru sebeúcty, měl by se naučit milovat nejprve sám sebe. Z tohoto důvodu je nezbytná péče o vlastní tělo, které je podmínkou našeho bytí, naší existence. Tělesné zdraví je nejen podmínkou našeho života, ale také důležitým předpokladem mravního vývoje. Proto je zdraví mravním požadavkem a naší povinností je pečovat o jeho udržení. Ten, kdo pohrdá vlastním zdravím a neváží si jej, je nemravným člověkem. Především jde často o módní záměrné přepínání tělesných a duševních sil, riskování života z důvodů tzv. zvýšení hladiny adrenalinu, atd. Stejně tak i obětavost je na místě pouze tam, kde se opírá alespoň o možnost dobrého výsledku. Je možné obecně říci, že nemravné jsou všechny způsoby, které hubí lidské zdraví. (včetně umrtvování tělesných potřeb, záměrné strádání, či sebemučení z náboženských či jiných důvodů). Život by měl mít rysy pravidelnosti, střídmosti a čistoty. Tělo je po dobu života člověka vystaveno různým vnějším atakům a nákazám. Proto je povinností člověka chránit jej před všemi škodlivými vlivy

Tělesná čistota

Nečistí lidé jsou horší než nejméně čistá zvířata, neboť zvířatům není známý pojem čistota. Nečistým lidem se společnost vyhýbá a oškliví si je. Je také oprávněný předpoklad, že rozšiřují rozmanité nakažlivé nemoci. Člověk dýchá pokožkou a všemi póry, proto musí být povrch těla stále čistý. Většina kožních nemocí vzniká z nečistoty. Pokud se člověk nemyje, podkopává nejen své zdraví, ale stává se nebezpečným zdrojem nákazy pro široké okolí. Otužování prospívá lidskému zdraví. Čistý a opravený chrup je nejen okrasou, projevem mládí a zdraví, ale podmínkou dobrého zažívání a tedy i celkového zdraví. Člověk by měl pečovat o všechny své smysly: o sluch dobrou hygienou, o zrak tím, že jej šetří a nepřetěžuje. Je třeba zkrátit dobu pobytu v nevětraných a zakouřených místnostech, v prostředích s mikročásticemi prachu a kouře, číst při dostatečném osvětlení. Ústní i nosní dutinu je třeba udržovat v čistotě za pomoci hygienických a zdravotních pomůcek. Čistota těla je významným měřítkem kulturní úrovně, vzdělání i inteligence. Nečisté ruce poškozené nehty atd. jsou vysvědčením mravní nízkosti.

Čistota prádla a oděvu

Šaty poskytují tělu ochranu před různými škodlivými vlivy, jsou okrasou a doplněním zjevu člověka, zvláště pokud je díky vkusu dosaženo žádoucí míry harmonie s celým zjevem. Ve zvláště chudých oblastech světa nepatří k hanbě, jsou-li šaty spravované, pokud jsou čisté. Sebedražší či modernější oděv, pokud je špinavý nebo nevkusný, nezakryje mravní ubohost svého majitele. Móda by neměla mít určující vliv na to, co si člověk na sebe oblékne, měla by mít pouze okrajový vliv,

zvláště pokud je zcela nesmyslná nebo se nehodící k danému typu člověka. Rozhodující je vkus a míra harmonie, která je v souladu s ostatními doplňky či typem člověka. Nečistý a zanedbaný oděv hyzdí osobu, zošklivuje člověka jiným lidem a také je semenišťem rozmanitých chorobných bacilů. Lidé bez domova, kteří přebývají na nečistých místech bez základní hygieny jsou proto šířiteli nemocí a nálezů.

Čistota obydlí

Moderní člověk prožívá větší část svého života v uzavřených místnostech (v úřadech, dílnách, továrnách, prodejnách) a druhou část ve svém bytě. Pro každého člověka je čistý byt podmínkou jeho mravního zdraví. Dočasně příbytky na nádraží, různých výklencích, ve vagonech atd. jsou odstrašujícím příkladem, jak hluboko poklesla láska k bližnímu a vůbec základní zájem o člověka. Mezi základní nároky na sociální spravedlnost patří možnost slušného a důstojného bydlení. Pokud nebude řešena bytová otázka lidsky a sociálně spravedlivě, bude společnost produkovat nebohé a lidské trosky, které se stávají sobě i společnosti břemenem, protože v nich ubývá míra lidskosti. Byt by měl být udržován v čistotě, tak jako oděv. Nezáleží na okázalosti a velikosti bytu, na tom, jak je přepychově vybaven, ale na jeho čistotě, útulnosti a účelnosti. Malý čistý útulný byt může hostit více domácího štěstí než skvostný palác. V bytě by mělo být dostatek světla i čerstvého vzduchu. Proto je nutné větrat i v zimních měsících, nikoli dlouho, ale k dosažení svěžího vzduchu, který se snáze a rychleji otepluje.

Pokračování
Eduard Vacek

Důsledky atentátu na Hendricha

Jan Vojtíšek

Lázně Bělohrad. Dnes poklidné lázeňské městečko ležící v kraji pod Zvičinou. Před šesti desetiletími se stalo jedním z center protifašistického odboje, jakousi spojnicí mezi domovem a těmi, co odešli bojovat za hranice.

Píše se rok 1941. Naše exilová vláda v Londýně zahajuje ve spolupráci s Brity projekt výsadek - desantů speciálně vycvičených parašutistů na území okupované vlasti. Jejich poslání bylo různé. Od organizování podzemního odboje, jeho zásobování materiálem, po zpravodajskou, sabotážní či dokonce teroristickou činnost. Londýn si uvědomoval, že muži vysazení na horkou půdu protektorátu, musí jít okamžitě na připravené adresy, kde by mohli přečkat dobu potřebnou k přípravě vlastního poslání, popřípadě k navázání dalších kontaktů s odbojem.

Jednotlivé desanty proto byly vybaveny tzv. záchytnými adresami.

Tři dny před příchodem nového válečného roku 1942 dopadly pod rouškou tmy na české území tři paravýsadky. Jejich krycí názvy zní SILVER A, SILVER B a ANTROPOID. Poslední z nich má za úkol odstranit zastupujícího říšského protektora Heydricha. Tříčlenný SILVER A s sebou vezl vysílací soupravu *Libuše*, určenou pro spojení s Anglií. Jeho velitel Alfred Bartoš měl za úkol zřídit záchytné středisko pro příjem a další expedici budoucích parašutistů. Krátce po navázání spojení mezi Libuší a londýnskou centrálou v lednu 1942 obdržel Bartoš radiotelegrafickou cestou adresu knihtiskaře Jana Vojtíška mladšího z Lázní Bělohradu. Na Vojtíška upozornil čs. důstojník sloužící v Anglii nadporučík Rudolf Drbohlav, který před odchodem do ciziny v Bělohradě bydlel. Rodinu Vojtíškových znal i přední pracovník zpravodajského oddělení exilového Ministerstva národní obrany Václav Knotek. Jan Vojtíšek, starší ze dvou synů knihtiskaře Vojtíška, pracoval v ilegální sokolské organizaci. Ředitel měšťanské školy ve Studenci, Josef Lánský po válce vypověděl, že s Jendou

pracoval v odboji od roku 1941. V tiskárně se vyráběly letáky a také potravinové lístky pro osoby zapojené do podzemního hnutí.

Bartoš se rozhodl poslat do Lázní Bělohradu svou pardubickou spojku Hanu Krupkovou s dopisem, v němž žádal o spolupráci. Vojtíšek ji ochotně přislíbil a dal svůj byt k dispozici pro případ, že by z Anglie byly dopraveny další osoby. Ty měl pak poslat ke Krupkům do Pardubic. Pro zabezpečení této cesty jela Hana Krupková ještě dvakrát do Bělohradu. Tak tedy vzniká přijímací středisko pro parašutisty vyslané ze Západu, z něhož vede přímé spojení na SILVER A a odtud na Ústřední vedení odboje domácího, zastřešující probenešovsky orientované složky domácího podzemního hnutí.

Koncem března 1942 přistávají v polích nedaleko Telče členové desantu OUT DISTANCE. Skupinu tvoří velitel Adolf Opálka, Ivan Kolařík a Karel Čurda. Trojice měla na území protektorátu provádět především sabotážní činnost. Od samého počátku ji však provázely nesnáze. Opálka, který si při dopadu zranil nohu, navrhl, že by se dočasně rozdělili. Heslo pro opětovné setkání měl být inzerát v Národní politice ve znění *Koupím slovník jazyka českého. Nabídka na adresu: Jan Vojtíšek. Lázně Bělohrad 354*. Po vyjítí inzerátu se měli sejít na uvedené adrese. Ve skutečnosti se inzerát objevil v tisku teprve v prvním květnovém týdnu, několik týdnů poté, co se v Lázních Bělohradě ohlásili dva ze členů výsadku. Když se totiž heslo v novinách stále neobjevovalo, rozhodl se velitel Opálka nečekat a 9. dubna odjíždí k Vojtíškovi. O několik dní později přijíždí Karel Čurda, kterému se podařilo dorazit na první záchytnou adresu až na třetí pokus, protože byl zdržen kontrolami německých bezpečnostních orgánů. Parašutista byl Vojtíškem vřele přijat. Byl informován, že Opálka tu již byl a že má jet rovněž do Pardubic. To také Čurda učinil. Ivan Kolařík, jehož totožnost byla gestapu z nalezených dokladů velmi záhy známa, na smlouvané místo nikdy nedorazil. 1. dubna spáchal v bezvýhodné situaci sebevraždu, chtěl tak zachránit alespoň své nejbližší. Stal se vůbec první obětí mezi muži ze Zvláštní skupiny D, určené k výsadbě do vlasti. Adolf Opálka byl později mezi sedmi statečnými, kteří padli v kryptě pravoslavného kostela Cyrila a Metoděje.

Přesně měsíc po OUT DISTANCE byl do protektorátu dopraven pod krycím názvem STEEL radista Oldřich Dvořák. K dispozici měl tři záchytné adresy. Zatímco druhá a třetí sloužila pro případný úkryt, pouze z Lázní Bělohradu vedlo přímé spojení na SILVER A. Parašutista bez problémů navázal kontakt s Vojtíškem, který ho poslal po osvědčené trase do Pardubic. Dvořák se poté jako vynikající radista podílel na ilegálním vysílání do Anglie. Po vyzrazení vysílačky se pokusil o přechod na Slovensko, avšak při tomto pokusu byl 10. července zastřelen. Oldřich Dvořák byl posledním z parašutistů, kteří využili bělohradské záchytné středisko. Je sice pravda, že ještě koncem října se dostavili k Vojtíškům členové výsadku ANTIMONY, avšak našli zde zapečetěný byt, jehož obyvatelé se nacházeli neznámo kde. Abychom pochopili, jak k celé věci došlo, musíme se vrátit o několik týdnů nazpět.

27. května 1942 byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Stopy vedou k parašutistům vyslaným z Anglie. Svým rozsahem nevídaná pátrací akce stále nepřináší výsledky. Vše změnila výpověď jediného člověka, Karla Čurdy. Už víme, že z Lázní Bělohradu je poslán do Pardubic. Odtud vede jeho cesta do Prahy. V době atentátu se ale skrývá na venkově. S úzkostí sleduje dění kolem sebe, zprávy o popravách vlastenců, o vypálení Lidic. V protektorátním tisku je zaznamenán projev ministra Moravce, v němž slibuje beztrestnost a odměnu 20 milionů korun těm, kdo pomůžou odhalit pachatele atentátu. Čurda je rozhodnut. V anonymním dopise zaslaném četnické stanici v Benešově označuje za vykonavatele rozsudku nad Heydrichem Jozefa Gabčíka a Jana Kubiše. Když se nic neděje, dostaví se 16. června osobně na pražské gestapo. Citujeme z Čurdovy výpovědi před čs. vyšetřujícími orgány v roce 1945: „*Vypravoval jsem jim celý svůj příběh a přitom jsem jim prozradil osoby, u kterých jsem se skrýval a které mi byly nápomocny, tedy mého švagra Mácu Antonína v Kolíně, majitele tiskárny v Lázních Bělohradě, pana Krupku z Pardubic a Adolfa Moravce z Prahy, Svatoše z Michelské ulice v Praze, rtm. Valčíka a Kubiše, pí Baucovou a vlastní matku a sestru v Nové Hlíně.*“ Krupka, Vojtíšek, Moravec, Svatoš... - ti všichni tvořili síť spolupracovníků parašutistů. Rozplést tuto síť nebyl pro gestapo zas tak složitý problém.

Navečer 16. června se z Petschova paláce, sídla pražského gestapa, rozjela na východ Čech kolona vozidel. Ve 4 hodiny ráno konvoj dorazil do Lázní Bělohradu. Okolí Vojtíškovy domu bylo ihned obsazeno kulomety. Poté došlo k zatčení majitele firmy Jana Vojtíška (*1885), manželky Boženy (*1888) a dcery Boženy (*1920). Pro Jana Vojtíška ml. (*1912) si gestapáci dojeli do jeho bytu u Bažantnice. Mladší syn Adolf (*1914) byl zajištěn v Horce u Staré Paky. Dodatečně byli

zatčení zaměstnanec tiskárny, dělník Jaroslav Trojánec (*1911) a Janova manželka Kristina (*1913), která po zatčení svých příbuzných odjela s půlroční dcerou Janičkou ke svým rodičům do Starých Benátek, kde se schovávala u kamarádky Anny. Odvlečen byl také Boženčin snoubenec, státní úředník Miroslav Jelínek (*1913)

Ještě v Terezíně se svěřil nejstarší z Vojtíšků některým spoluvězňům, že zatčení rodiny souviselo s jeho oznámením učiněným v době po atentátu na zastupujícího říšského protektora, že poskytl nocleh neznámé osobě. Spoléhal se prý na ujištění K.H. Franka, že nebude trestán nikdo, kdo včas tento fakt oznámí. Přepadové komando však jelo najisto, od Čurdy dobře vědělo, kdo byli tyto neznámé osoby. Starý Vojtíšek se svojí ženou zřejmě do celé záležitosti zasvěceni nebyli, na rozdíl od na rozdíl od Janovy ženy Kristiny, nastávajícího zete Jelínka a možná také Trojánka, který měl svým věznilům ukázat, na kterém místě zakopal Janovu anglickou pistoli.

Toho osudného dne 17. června 1942 byli Vojtíškoví převezeni do Petschova paláce v Praze. Po sepsání nacionálií jsou odvedeni do sklepních prostor, tzv. biografu. Jejich pohledy ulpívají na manželích Krupkových. Další vyšetřování probíhalo na Pankráci. 29. září odsoudil stanný soud v Praze v neveřejném líčení 253 osob k trestu smrti. Jedná se o spolupracovníky a příslušníky rodin parašutistů. Všichni jsou převezeni do věznice gestapa v Terezíně.

Jan Vojtíšek s mladším synem Adolfem byli ubytováni na druhém dvoře. Společně pracovali ve vězeňské tiskárně. Velitel tábora Jöckel prý dokonce nechal přivézt z Lázní Bělohradu stroj, na kterém tiskli historii Terezína. Vojtíšková žena s dcerou Boženou pobývaly na ženském oddělení poblíž druhého dvora. Jan Vojtíšek ml. se podle poválečného tvrzení Václava Krupky, rovněž obyvatele Malé pevnosti, pokusil o útěk.

Po skončení druhého stanného práva vysvitla naděje internovaných spolupracovníků parašutistů, že by se přeci jenom mohli po válce vrátit domů. Starý Vojtíšek se jednomu ze spoluvězňů svěřil se svým snem, postavit si po válce v Bělohradě domek... Koncem října přichází do Terezína rozkaz. Zatčení z akce „heydrichiáda“ mají být urychleně odesláni do Mauthausenu. V chladné noci 22. října jsou vyhnáni na vězeňský dvůr, kde stojí téměř do rána. Vlák, který je veze na poslední cestu, dorazí do svého cíle v nočních hodinách.

24.10. 1942 byla vykonána poprava 253 odsouzených. Muži byli zastřeleni do týla, ženy usmrceny v plynových komorách. Měsíc poté byla malá Janička Vojtíšková převezena do nemocnice v Krči, kde měla spolu s lidickými dětmi sloužit pokusům. Prodělala zde mnoho těžkých nemocí a byla fyzicky i psychicky mučena. Jako jediná z Vojtíškovy rodiny válku přežila, byť ta na ní zanechala trvalé stopy. Přesto se později provdala a vychovala dva potomky.

Konce války se dočkal i Karel Čurda. Pod falešným jménem Karl Jerhot se pokoušel uniknout před spravedlností, avšak ne na dlouho. Byl postaven před soud a odsouzen k trestu smrti. Zradil nejen vojenskou přísahu, ale také ty, kteří projevíli ochotu riskovat vlastní životy i životy svých nejbližších. Mezi nimi patří čestné místo rodině Vojtíškové z Lázní Bělohradu.

Roman John
Věznice Valdice

Čeští církevní mučedníci z doby komunismu

Článek byl převzatý bez dalších úprav z časopisu: Teologické texty

Dějiny církve v období komunistické totality v českých zemích i v ostatních státech střední a východní Evropy, především v padesátých, ale i šedesátých letech velmi připomínají historii církve v dobách pronásledování prvních křesťanů. V této nedávné době nacházíme perzekvované biskupy, kněze i laické věřící, kteří vydali velké svědectví víry snášením ponižování i mučení, dlouholetým pobytem ve vězení, mnozí i obětí vlastního života. Bilance církve v českých zemích v tomto období je zdrcující: dlouholetá internace biskupů a věznění některých z nich (*Ladislav Hlad, Karel Otčenášek, Štěpán Trochta*), odsouzení a věznění 400-500 diecézních kněží, odsouzení a žalářování 350 řeholníků, likvidace mužských klášterů a internace všech řeholníků, zabránění klášterů řeholnic a izolace sester v centralizačních střediscích, likvidace Charity, Orla, Katolické akce, bohosloveckých seminářů, mládežnických organizací, přiškrcení farní pastorace.

Okolní národy mají už několik blahořečených mučedníků z dob komunismu, např. Slováci redemptoristu *Dominika Metoděje Trčku*, řeckokatolického biskupa basiliána *Pavla Gojdiče*, Ukrajinci řeckokatolického biskupa *Theodora Romžu*. Také církve v českých zemích přinesla velké svědectví víry. Vedle známých osobností - např. kardinála *Josefa Berana*, jehož beatifikační proces již probíhá, babických mučedníků či generální představené boromejek *Vojtěchy Hassmandové* - je celá řada dalších, jež podobně jako *P. Josef Toufar* v komunistických žalářích zemřely a jejichž jména nejsou ještě dostatečně známá. Proto se s úctou k jejich památce pokusme o nápravu.

Mezi už obecně známé případy patří příběh **P. Josefa Tofara** (*14.7.1902), zatčeného 28. ledna 1950 v souvislosti s tzv. číhošťským zázrakem, totiž vychýlením oltářního kříže během mše svaté 11. prosince 1949 v Číhošti u Ledče nad Sázavou. P. Toufar byl vyslýchán ve Valdicích a nucen k přiznání, že zázrak zkonstruoval na pokyn Vatikánu pro obelstění prostých věřících. Po brutálních výsleších, psychickém nátlaku i bití byl donucen k podepsání vyšetřovacích protokolů, dokonce převezen krátce do Číhoště, kde s ním mělo být v kostele nafilmováno zinscenování zázraku. Zde se však zhroutil a s bolestmi v oblasti břišní krajiny byl jako "prominentní" vězeň převezen do Borůvkova sanatoria v Praze. 25. února 1950 u něj lékaři konstatovali zánět pobřišnice, na který i přes provedenou operaci téhož dne večer zemřel. Jako jedna z obětí vyšetřovatele StB Ladislava Máchy byl tajně pohřben do hromadného hrobu v Ďáblicích.¹⁾

Obdobně je také znám i přes jisté nejasnosti osud tří mučedníků z řad kněží v tzv. babickém případě. Od ledna 1951 začíná působit na Moravskobudějovicku Ladislav Malý, který o sobě prohlašuje, že je agent CIC a přichází zorganizovat odboj proti komunistům. Navštěvuje své známé z mládí a snaží se je získat pro "svou věc". Přichází také na faru do Rokytnice, kde místního faráře a svého spolužáka z gymnázia **P. Jana Bulu** (*24.6.1920) informuje o údajném únosu arcibiskupa Berana z internace a snaze převést jej za hranice. Když jej P. Bula žádá o kontakt s primasem české církve, Malý vždy osobní setkání odkládá. Proto se P. Bula také na varování P. J. Podveského rozhodl s Malým styky ukončit. Krátce nato byl 30. dubna 1950 zatčen. Také **P. Václav Drbola** (*16.10.1912), farář v Babicích, a **P. František Pařil** (*21.1.1911), farář z Horního Újezdu, věděli o činnosti Malého a byli jím také kontaktováni a lákáni pro jeho plány, což odmítli. Brzy poté, 17. června 1950, je P. Drbola zatčen. L. Malý kolem sebe shromáždil skupinu mladých, s nimiž podniká rádooby odbojovou činnost - přepadávání a zastrašování místních funkcionářů KSČ, vypalování stohů, vykrádání sekretariátů apod. Vyvrcholením aktivity Malého byl teroristický útok na babickou školu 2. července 1951, kde zastřelil tři místní funkcionáře KSČ. Následovalo zatýkání desítek lidí v okolí, mezi nimi 3. července i P. Františka Pařila. Už ve dnech 12.-14. července 1951, tedy deset dní po vraždě, proběhlo u Krajského soudu v Jihlavě soudní přelíčení proti "kulackému spiknutí". Je odsouzeno 7 osob k trestu smrti, mezi nimi i P. Václav Drbola a P. František Pařil. Oba jsou popraveni ve věznici v Jihlavě 3. srpna 1951. V jednom z následných procesů v souvislosti s babickými událostmi v Třebíči 13.-15. listopadu 1951 je odsouzen k trestu smrti P. Jan Bula a popraven v areálu věznice v Jihlavě 20. května 1952.²⁾

Následují méně známé případy diecézních kněží a řeholníků, kteří zemřeli buď ve vyšetřovací vazbě, nebo ve výkonu trestu:

P. ThLic. Vojtěch Basovník (*14.8.1912), salesián.

Do salesiánské kongregace byl přijat v roce 1928, studoval filosofii v Římě, teologii v Turíně a na kněze byl vysvěcen 2. června 1939. Po návratu do vlasti vyučoval salesiánské kleriky filosofii a teologii v Ostravě, po zániku ostravského ústavu přešel s nimi do Fryštáku a pak do Brna. Po válce působil v Mníšku pod Brdy a nakonec v Oseku u Duchcova. Zde byl také v roce 1950 spolu s ostatními salesiány internován a tajně se dále věnoval klerikům. Z Oseku byl v září 1950 odvezen k výkonu vojenské služby k jednotkám PTP a zde u útvaru v Plumlově zatčen. Za své tajné vyučování bohoslovců a jejich přípravu na vysvěcení v táborech v Oseku u Duchcova byl odsouzen spolu se dvěma z nich Vyšším vojenským soudem v Trenčíně v roce 1953 na 4 roky. Po věznění ve Valdicích byl převezen do vězeňského tábora Rtyně v Podkrkonoší, tzv. Tmavý důl. P. Basovník byl 11. února 1955 přijat na táborovou ošetrovnu ve Rtyni pro horečnaté onemocnění horních cest dýchacích. 15. února se u něho objevily příznaky ischiasu a revmatismu. 18. února zjistil MUDr. Fruhwirth, že má v oblasti hýždí absces velikosti asi dvou dlaní, který pak léčil ichtyolovou masťou a obklady. 21. února provedl lékař řez tohoto zánětu a dále ho vyplachoval a dával pacientovi penicilin. 9. března se objevily na

kůži pacienta po celém těle modré skvrny a došlo k otokům všech končetin. O den později byl převezen P. Basovník do vězeňské nemocnice ve Valdicích a odtamtud do jičínské nemocnice, kde 17. března 1955 zemřel. Byl pochován na vězeňském hřbitově ve Valdicích.

Přímou příčinou smrti byla podle patologa sepse (celkový zánět) a příčinou onemocnění rozsáhlý absces. Pro provedení léčby takového onemocnění, chirurgického zákroku, nebyly na táborové ošetrovně vyhovující podmínky. Při prohlídce lékařské dokumentace o průběhu léčby zjistila kontrola záměrně nedostatečně vedené zápisy. Znalec uvedl, že Dr. Fruhwirth mohl již dříve rozpoznat nebezpečný průběh onemocnění, zajistit jeho nemocniční léčbu, a především už na počátku zhoršujícího se stavu pacienta jej nechat převést do jičínské nemocnice.³⁾ Dr. Fruhwirth byl po úmrtí P. Basovníka zatčen, vyšetřován a obviněn za zanedbání lékařské péče, ale nakonec z rozhodnutí Lidového soudu v Trutnově 20.11.1956 zproštěn. Podle mnohých svědectví vězňů z Tmaváku se však Dr. Fruhwirth snažil starat o P. Basovníka i o ostatní vězně v úděsných táborových podmínkách poctivě a svědomitě. Dokonce i P. Basovník si ho během léčby chválil.⁴⁾ Dle svědectví vězně Františka Kubaše Dr. Fruhwirth velitele tábora žádal o převoz P. Basovníka, ale k převezení stále nedocházelo,⁵⁾ takže byl převezen do jičínské nemocnice už umírající.

P. Bohumír Bunža (*1877), Vyškovský děkan.

Narodil se v Bzenci. Po předcházejícím kněžském působení se stal v roce 1912 dómským vikářem v Olomouci a od roku 1918 působil jako farář ve Vyškově. V roce 1934 byl jmenován vyškovským děkanem a po několika funkčních obdobích zastával také funkci místostarosty ve Vyškově. Založil zde Charitu a povolal sem sestry těšitelky z Rajhradu. Byl znám svým sociálním citěním a péčí o chudé. V říjnu 1949 byl zatčen v souvislosti s případem kněžské nemocenské pojišťovny Čáp a spol., v němž bylo 18. ledna 1951 odsouzeno 10 kněží. P. Bunža se však přelíčení nedožil, protože po tvrdých výsleších 17. října 1950 ve vězeňské nemocnici v Praze zemřel.⁶⁾

P. Bohuslav Burian (*16.10.1919), kaplan v Moravské Nové Vsi.

Narodil se v Brně. Otec pracoval jako řezník, matka se starala o domácnost, měl čtyři sourozence. Obecnou školu a gymnázium absolvoval v Brně. V roce 1938 vstoupil do kláštera k augustiniánům, kde studoval do ledna 1943, kdy byl zatčen gestapem a odvečen do koncentračního tábora v Osvětimi; prošel také lágry v Dachau a v Buchenwaldu. Po konci války se vrátil do vlasti, od října 1945 pokračoval v teologických studiích v Brně a byl zde v červenci 1947 vysvěcen na kněze. Pak nastoupil na místo kaplana ve Slavonicích, kde zůstal až do června 1949. Mezi farníky byl znám svou horlivostí a oddaností Boží službě. V červnu 1949 byl poprvé vyšetřován v souvislosti se známým pastýřským listem československých biskupů "V hodině velké zkoušky", který vzhledem k váhavému postoji biskupa Skoupého odvážně přečetl před průvodem tisíce věřících na svátek Božího těla na Zelném trhu v Brně. Po propuštění z vazby v listopadu 1949 nastoupil jako kaplan v Moravské Nové Vsi v blízkosti rakouských hranic. 9. září 1950 odešel P. Burian do emigrace do Rakouska. Ze zahraničí se tajně opakovaně vracel a pomohl se svými spolupracovníky, např. premonstrátem P. J. H. Vozdeckým, k útěku asi 11 osobám, z nichž se mnohé ukrývaly před zatčením. Mezi úspěšně převedenými bylo také pět kněží a jeden bohoslovec (např. jezuita J. Krajcar, P. Hrbata ad.), jimž chtěl dopomoci k dostudování v zahraničí. Při své čtvrté cestě do Československa byl P. Burian 12. prosince 1951 po delším sledování zatčen a převezen do vyšetřovací vazby v Ruzyni. Zde byl podroben fyzickému i psychickému trýznění, do jídla mu byly dávány drogy oslabující odolnost organismu, byl nucen k doznání špiónážních a velezrádných aktivit, jež nikdy nespáchal. Státní bezpečnost vytvořila pětičlennou skupinu, v níž byl také P. J. H. Vozdecký a sestra P. Buriana - MUDr. Ludmila Burianová. 23. října 1952 se u Státního soudu v Praze konalo přelíčení s touto skupinou. P. Burian byl jako hlavní osoba procesu odsouzen za velezradu a špiónáž ke 20 letům vězení. Trest si odpykával na Mírově a v Leopoldově, odkud 27. ledna 1959 uprchl a snažil se dostat k rakouským hranicím. Po pěti dnech rozsáhlé pátrací akce byl dopaden a převezen zpět do Leopoldova, kde jej podrobili krutým výslechům, a delší dobu pobýval na samotce. V důsledku trýznění zemřel P. Burian na zápal plic 29. dubna 1960 v mírovské věznici.⁷⁾

P. Josef Chadrava (*12.3.1891), děkan.

Narodil se ve Vinařích. Vystudoval gymnázium v Čáslavi, pak vstoupil do kněžského semináře v Hradci Králové, kde byl v roce 1915 vysvěcen na kněze. Postupně působil v Hradci Králové, v Plošticích n. L., v Jilemnici, v Golčově Jeníkově. Od roku 1924 nastoupil jako farář v Klášteře u Chotěboře. Byl zatčen 11. září 1951 v noci a obviněn z ukrývání zbraní (šlo o staré zbraně, jež sbíral), z kontaktů s protistátní skupinou, zostouzen pro údajné styky z hospodyní a 18. ledna 1952 odsouzen Státním soudem v Praze v čele devítičlenné soudní skupiny za velezradu na 20 let. P. Chadrava byl odvezen na Mírov, kde si odpykával trest. Protože trpěl těžkým onemocněním - Bürgerovou chorobou (ucpáváním cév) -, musel být několikrát převezen do vězeňské nemocnice. Ani přes závažnost onemocnění nebyl propuštěn na svobodu. P. Chadrava zemřel v táborové nemocnici na Mírově 16. dubna 1956 a dva dny nato byl zpopelněn v Olomouci.⁸⁾

P. Josef Jakubec (*8.2.1899), děkan.

Narodil se v Ústí nad Orlicí. Po maturitě vstoupil do kněžského semináře v Hradci Králové, kde byl v roce 1924 vysvěcen na kněze. Poté vystřídal řadu kněžských působišť - Libštát, Městec Králové, Třebechovice, Vysoký Újezd, Červený Kostelec, Zvole, Nové Hrady - a koncem třicátých let zakotvil v Žamberku. Stal se děkanem, biskupským notářem a biskupským vikářem. Poprvé byl zatčen na jaře roku 1949, vyšetřován ve vazbě v Hradci Králové a bez soudního rozhodnutí zařazen do Tábora nucených prací v Pardubicích, odkud byl propuštěn v listopadu téhož roku. Ke druhému zatčení došlo v noci 12. prosince téhož roku. P. Jakubec byl obviněn jako aktivní lidovec z kontaktů s protistátní organizací (jednalo se o jeho finanční pomoc rodinám emigrantů a perzekvovaných osob) a z rozšiřování protistátních tiskovin (oficiální pastýřské listy biskupů, protestní dopis arcibiskupa Berana Dr. Čepičkovi a Plojharovi o proticírkevní politice státu). Pan děkan byl odsouzen Státním soudem v Praze po přelíčení konaném 24.-25. října 1950 za velezradu na 20 let. Nejprve byl převezen na Bory, později eskortován na Mírov. Zde se u něho projevila rakovina plic. Ve zprávě vězeňského lékaře z května 1955 je jeho stav označen jako beznadějný, doporučuje se upustit od ozařování, pouze nechat léky proti bolesti. Očekávanou délku života odhadl na 1-2 měsíce a žádá naléhavé propuštění. Ani toto doporučení vězeňského lékaře, ani opakovaná žádost jeho samotného i jeho sestry nepřiměla krajského prokurátora k povolení přerušení trestu či propuštění. P. Josef Jakubec zemřel na Mírově 27. června 1955 a byl přes svou žádost o pochování v rodném městě pohřben na vězeňském hřbitově.⁹⁾

P. ThDr. Stanislav Bohuslav Jarolímek (*14. ledna 1900), premonstrát, opat strahovského kláštera, generální vikář řádu a zástupce generála řádu ve funkci vizitátora premonstrátských klášterů v Čechách a na Moravě.

Narodil se ve Vilíně u Sedlčan. Teologická studia absolvoval v Římě a na kněze byl vysvěcen v listopadu 1926. Od roku 1939 zastával funkci koadjutora strahovského opata, roku 1942 byl jmenován opatem. Za války podporoval protinacistický odboj, za což byl po válce vyznamenán. V roce 1945 byl jedním ze tří kandidátů na arcibiskupský stolec v Praze. Byl zatčen jako poslední oběť pro připravovaný český monstrproces s biskupy a jejich pomocníky až 16. září 1950, zatímco někteří jeho spoluobžalovaní byli už rok ve vyšetřovací vazbě. Tento pozdější termín zatčení nevyplýval ovšem z ohleduplnosti StB, nýbrž z toho, že byl v posledních letech už velmi vážně nemocen, v roce 1949 se podrobil operaci žaludku a lékaři u něj zjistili rakovinu v pokročilém stadiu. V roce 1950 byl na léčebném pobytu a vzhledem ke zdravotním komplikacím byl hospitalizován v nemocnici v Bratislavě. Brzy po propuštění z nemocnice byl zatčen a obviněn z velezrádných kontaktů s bývalými ministry české protektorátní vlády, tedy z kolaborace (!), ze snah o revizi pozemkové reformy, ze zabránění realizace nového školského zákona (snažil se díky kontaktům v nejvyšších politických kruzích interpelovat proti likvidaci církevního školství), z kritických postojů proti komunistickému zřízení a jeho církevní politice (varoval ostatní premonstrátské opaty Machalku a Tajovského před hrozícím útlakem církve a doporučoval jim podniknout patřičná obranná opatření: ukrytí cenností, ostražitost před provokatéry a informování věřících o nadcházejících těžkých dobách pro církev.) Jako "protistátní" byla při soudu také označena jeho účast při koncipování a organizaci distribuce pastýřských listů v roce 1949, čtení pastýřského listu "Hlas čsl. biskupů v hodině velké zkoušky" 18. června 1950 v klášterním kostele na Strahově, jeho kritická vystoupení proti státní

Katolické akci. Jako špionáž označili vyšetřovatelé opatovo dopisování s historikem a bývalým poslancem lidové strany Bohdanem Chudobou, který odešel do emigrace, zasílání zpráv "z hospodářského a politického života v ČSR" generálovi řádu Nootsovi a internunciovi Ritterovi a odeslání pastýřských listů, "které obsahovaly štvavé výmysly o pronásledování církve v ČSR", do zahraničí.

V monstrprocesu Zela a spol. byl odsouzen u Státního soudu v Praze 2. prosince 1950 za velezradu a špionáž na 20 let. Už 18. ledna 1951 musel být z věznice převezen vzhledem k těžkému zánětu plic (objevilo se u něho chrlení krve) a finálnímu stadiu rakoviny (metastázy po celém těle) do pankrácké vězeňské nemocnice, kde 31. ledna 1951 zemřel. Pohřeb pana opata se konal v Nebušicích u Prahy, přičemž prokurátor Čížek oznámil blízkým, že rozloučení se zesnulým se smí zúčastnit pouze nejbližší rodinní příslušníci a nesmí se konat žádný průvod, pouze tichý obřad, na což prokurátor Čížek během pohřbu osobně dohlédl.¹⁰⁾

P. Adolf Kajpr (*5.7.1902), jezuita, významný katolický publicista, kazatel, exercitátor.

Narodil se v Hředle na Kladensku a brzy po narození osiřel. Učil se nejprve obuvníkem, později pracoval jako mlynář. V roce 1926 udělal přijímací zkoušky do kvinty na arcibiskupském gymnáziu v Praze- Bubenči. Do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil v roce 1928. Filosofii absolvoval v Belgii, teologii v rakouském Innsbrucku. Na kněze byl vysvěcen 26. července 1935. Po roku tzv. třetí probace ve Francii začal působit v kostele sv. Ignáce v Praze. Vedl exercicie, měl promluvy v pražském rozhlase, věnoval se novinářské práci - redigoval "Posla Božského srdce Ježíšova", časopis "Obrození" a "Dorost". Za kritiku nacistického režimu byl v roce 1941 zatčen a vyslýchán na Pankráci. Prošel koncentračními tábory v Terezíně, Mauthausenu a Dachau. Po skončení války se vrátil do Prahy a začal redigovat nejprve časopis Sdružení katolické mládeže "Dorost" a později v týdeník "Katolík", určený pro katolickou inteligenci. U Sv. Ignáce působil nadále jako známý kazatel, vyhledávaný zpovědník a exercitátor. Vzhledem k těmto aktivitám byl vybrán jako jedna z obětí pro vykonstruovaný proces s předními členy mužských řeholí Machalka a spol. a ve velikonočním týdnu 5. dubna 1950 odsouzen Státním soudem pro velezradu a špionáž na 12 let. Byl vězněn na Mírově, ve Valdicích a Leopoldově. Následkem čtyřletého pobytu v nacistických koncentračních táborech a devítiletého věznění v komunistických žalářích dostal P. Kajpr v Leopoldově infarkt a nedlouho poté, 17. září 1959, ve věku 57 let zemřel. Pochován byl na místním vězeňském hřbitově a teprve v roce 1968 byly jeho ostatky přeneseny do řádové hrobky Tovaryšstva Ježíšova na Vyšehradě.¹¹⁾

P. ThDr. Josef Koutný (*4.1.1909), profesor teologie.

Pocházel z Cetkovic u Moravské Třebové. Po studiích teologie v Brně byl vysvěcen na kněze v roce 1932. Následující rok kaplanoval ve Křtinách a v roce 1933 odjel na biblická studia do Jeruzaléma, kde zároveň působil jako vicerektor hospice Svaté rodiny pro poutníky. Od roku 1936 byl po dvě léta prefektem chlapeckého semináře v Brně, pak se stal profesorem bibliotiky na teologickém učilišti v Brně a ředitelem Sušilových kolejí. Na teologickém učilišti působil do dubna 1948, kdy nastoupil jako představený v brněnském alumnátě. Po likvidaci všech teologických fakult a řádových učilišť u nás v roce 1950 a po vytvoření okleštěné Cyrilometodějské fakulty v Praze byl v říjnu 1950 jmenován jejím profesorem, což ale vzhledem k nesouhlasu většiny kněží a biskupů s touto institucí nepřijal s odůvodněním, že byl jmenován v září 1950 kaplanem u Sv. Jakuba v Brně a cítí se vytížen. Kvůli oprávněné obavě ze zatčení se po několikátýdenním opakovaném léčení rozhodl odejít za hranice. Od ledna 1951 se začal skrývat a jeho známá paní Petrová mu přislíbila zajistit přechod přes hranice. 1. března 1951 s ní odjel do Bratislavy, kde jej vyzvedl "převaděč", který jej měl dopravit přes Dunaj na rakouskou stranu. Po cestě k řece byli na konečné tramvaje obstoupeni třemi muži v civilu a P. Koutný zatčen. Následujícího dne byl převezen do vazby v Brně. Zde byl vyslýchán pro své kontakty s vězňenými kněžími z Brna a okolí, kvůli poznatkům o skrytých církevních strukturách, vědomostech o ukrývání P. J. Dokulila ad. Dle verze vyšetřovatelů byl ve vazbě získán pro spolupráci s StB. Poslední zpráva z vyšetřovacího svazku zní: "Na příkaz řídicího orgánu z 2. oddělení vedoucího strážmistra O. Č. byl dne 28. 4.1951 propuštěn na svobodu J. Koutný. Bližší okolnosti nejsou známy, z jakých důvodů byl propuštěn." Tato zpráva je datována až 2. května 1951 a ke spisu byla připojena

dodatečně, neboť už 29. dubna Státní bezpečnost příbuzným oznámila, že P. Josef Koutný byl nalezen mrtev v odstaveném vagónu na nádraží v Libině u Šumperka. Jako smrt příčiny uvedli oběšení. Dle zaznamenaného svědectví P. Rudolfa Vašíčka sestra P. Koutného s manželem a vedoucím pohřebním služby v Šumperku p. Neuwirthem do Libiny ihned odjeli a mrtvého identifikovali. O vzpomínce sestry P. Koutného na tuto událost P. Vašíček píše: "Mrtvý byl na pohled bílý, ale jedno ucho s okolím měl silně modré až zčernalé. Pan Neuwirth tehdy prohlásil: Jako vedoucí pohřební služby jsem už viděl mnohé oběšené. Zde však vůbec nevidím žádné známky takovéto příčiny smrti." Rodině nebylo umožněno, aby si zemřelého prohlédla zevrubněji, při pohřbu střežila rakev hlídka StB, aby nedošlo k případnému otevření rakve. Verze StB o sebevraždě P. Koutného má tedy vážné trhliny a vzhledem k podlitinám na těle a přísným opatřením při pohřbu nutně vybízí k úvaze o jeho smrti při výsleších a následné kamufláži sebevraždy.¹²⁾

P. Albín Jaroslav Kvita (*1915), salvatorián.

Působil do roku 1950 v duchovní správě ve farnosti Brno Husovice a vykonával funkci provinčního prokurátora řehole. Po likvidaci klášterů byl soustředěn do tábora v Oseku, do roku 1951, kdy byl převezen do Želiva a zde internován až do roku 1956. Po svém propuštění odešel pracovat na hospodářství rodičů do Vrážného, okr. Nový Jičín, pak byl zaměstnán v Mankovicích v dřevařském závodě. P. Albín tajně organizoval schůzky mládeže a dětí z Vrážného a okolních vesnic, při nichž vyučoval děti náboženství, modlil se s nimi, pořádal pro ně výlety, vedl sborový zpěv aj. Byl zatčen 28. června 1961 v Mankovicích, v souvislosti s razií proti salvatoriánům. Spolu s dalšími spolubratry byl vyšetřován ve vazbě Krajské správy Ministerstva vnitra v Ostravě. Byl obviněn z ilegální činnosti v salvatoriánském řádu, z udržování kontaktů se zahraničím, výchovy řádového dorostu, protistátní činnosti s dětmi a mládeží, z poslušání zahraničních rozhlasových stanic Svobodná Evropa, Vatikán ad. Byl vyšetřován až do 27. července a za tu dobu podroben čtrnácti mnohahodinovým výslechům. Po ukončení vyšetřování byl obviněn z velezrady. Během vyšetřování se vážně zhoršil jeho zdravotní stav a otevřeně u něj propukla rodinná nemoc, leukémie. 23. srpna jej převezli už v kritickém stavu do vojenské nemocnice v Brně. Poslední dny života trpěl velkým krvácením a dýchacími poruchami. 10. září 1961 P. Kvita zemřel. Teprve v tento den (!) mohli za ním přijet jeho nejbližší příbuzní. Jako příčina smrti byla diagnostikována urémie (zánět ledvin). Tělo P. Kvity mělo být z rozhodnutí rady ONV Brno zpopelněno, ale díky naléhání příbuzných bylo nakonec převezeno a pohřbeno v rodném Rybí u Štramberka. Dle vzpomínek pamětníků zaznamenaných při výzkumu ve farnosti Rybí v roce 1990 byl P. A.J. Kvita zatčen v dobrém zdravotním stavu, takže jeho prudké zhoršení nastalo v důsledku tříměsíčního věznění.¹³⁾

P. ThDr. Ferdinand Nesrovnal (*16.8.1896), profesor teologie a uznávaný exercitátor

Narodil se v Brně. Gymnázium studoval v rodném městě, ale po vstupu do jezuitského řádu je dokončil v Rakousku v Linci. Filosofická a teologická studia absolvoval v Innsbrucku, kde byl také vysvěcen na kněze. Po návratu do vlasti vystoupil z řádu a působil jako diecézní kněz v Biskupicích, Brně a od roku 1950 ve Znojmě. Byl velmi oblíben mezi mládeží, protože finančně podporoval sociálně slabší studenty, hlavně bohoslovce. Už za druhé světové války působil v protinacistické odbojové organizaci Obrana národa. Po únoru 1948 zprostředkoval několika mladým vysokoškolákům, vyloučeným ze studií, odchod za hranice a udržoval na jižní Moravě kontakty s kněžími aktivně projevujícími nesouhlas s komunistickým útlakem církve. 26. května 1952 byl P. Nesrovnal zatčen pro údajné kontakty s protikomunistickými odbojovými organizacemi. 30. května 1952 byl po výslechu nalezen na své cele údajně oběšen. Dle verze jeho vyšetřovatelů se oběsil vsedě na obinadle na kohoutku umyvadla (!). V pitevním protokolu se uvádí, že u mrtvého byly nalezeny zlomeniny dvou žeber, ale záhy se energicky vylučuje cizí zavinění. Zlomení žeber je odůvodňováno zmitáním v křečích při oběšení a nárazy těla sebevraha na tvrdé okolí (!). U člověka, jenž prožil výslechy na gestapu a aktivně pracoval v odboji, je verze o krkolomné sebevraždě více než podivná. Při revizi případu v roce 1968 se samozřejmě nepodařilo zjistit příslušné odpovědné vyšetřovatele a případ byl uzavřen jako sebevražda.¹⁴⁾

P. Václav Říha (*10.4.1923), administrátor v Nepomuku.

Narodil se v Praze. Teologii studoval na pražské fakultě a v Římě. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu jej v roce 1947 odmítl arcibiskup Beran vysvětit, takže kněžské svěcení přijal až následujícího roku z rukou biskupa Hloucha. Od roku 1948 působil jako prefekt a spirituál v kněžském semináři v Českých Budějovicích. Po internaci biskupa byl přesunut do Nepomuku, kde zastával místo administrátora. V souvislosti se zatýkáním spolupracovníků biskupa Hloucha si Bezpečnost 12. května 1952 přišla i pro P. Říhu. Byl obviněn z rozšiřování a čtení pastýřských listů, tajných kontaktů s biskupem Hlouchem po jeho internaci, s tajně vysvěcenými biskupy Otčenáškem, Matouškem, rozšiřování tajných fakult aj. Dne 19. září byl po dvoudenním přelíčení v Písku odsouzen Krajským soudem v Českých Budějovicích v kněžském monstrprocesu Jarolímek a spol. za velezradu na 12 let. P. Říha byl vězněn na Mírově, kde také po psychickém otřesu způsobeném mimořádnou vězeňskou prohlídkou 29. září 1956 zemřel na infarkt.¹⁵⁾

P. František Sitte (*7.2.1896), děkan, farář v Bořislavi u Teplíc v Čechách.

P. Sitte byl německé národnosti, ale jako antifašista nebyl odsunut. Mezi farníky byl velmi oblíben pro svou dobrosrdečnost, štedrost a podporu sociálně slabších a snad i pro svou zálibu v zahrádkářství a sadařství. Také sepisoval farní kroniku a historii Teplicka. V roce 1959 dostal povolení k vycestování do Západního Německa, kde chtěl navštívit svou sestru a další příbuzné. 5. ledna 1960 se vydal na cestu vlakem, na hraničním přechodu v Chebu však byl zadržen členy StB a dopraven do vyšetřovací vazby v Litoměřicích. Zde byl podroben výslechům a obviněn z revanšismu, neboť v košíku s ovocem, jež vezl s sebou, měl i farní kroniku, v níž popisoval poválečné dění v kraji i odsun Němců, a chtěl ji ukázat sestře a dalším krajanům odsunutým z Teplicka. Dle tvrzení vyšetřovatelů spáchal P. F. Sitte ve vazbě 8. ledna 1960 sebevraždu. Údajně měl ukrytu v podrážce boty břitvu, již si přeřezal zápěstí, a ani rychlý převoz do nemocnice v Litoměřicích jej nezachránil. Pitevní protokol MUDr. Schmittové z patologického oddělení nemocnice v Mostě i její výpověď při obnoveném vyšetřování v roce 1993 potvrdily přeřezání žil: "Sebevraždu takovým způsobem na svém vlastním těle mohl učinit pouze člověk v hluboké depresi, pevně odhodlaný rázně a definitivně ukončit svůj život. Pro to svědčí dlouhé a hluboké řezné rány na obou zápěstích, jdoucí až na kost." Pro verzi sebevraždy je však poněkud nečekané, že při pitvě zemřelého asistovali čtyři příslušníci Bezpečnosti, což nebývalo zvykem - obvykle dva, a svědčilo to o mimořádné závažnosti případu. P. Sitte byl tajně zpopelněn v krematoriu v Mostě za přítomnosti členů StB. Z farníků se dlouho nikdo nedověděl, co se s jejich knězem stalo, a sestra marně žádala vyrozumění přes Červený kříž. Ani obnovené vyšetřování kauzy smrti P. Sitteho v 90. letech nepřineslo výraznější výsledky, neboť bývalí vyšetřovatelé popírají účast na výsleších a odkazují na závěry z roku 1960.¹⁶⁾

P. Václav Celestin Šulc (* 24.7.1891), provinciál Milosrdných bratří a převor kláštera Na Františku.

P. Šulc prošel už za druhé světové války martýriem nacistických věznic a koncentráků - od května 1941 byl postupně vězněn na Pankráci, v Terezíně a až do konce války v Dachau. Koncem listopadu 1950 byl opět zatčen, tentokrát komunistickou Státní bezpečností, spolu se dvěma řádovými spolubratry Josefem Vrbíkem a Vladimírem Hányšem. Všichni tři byli spolu s dalšími spoluobžalovanými obviněni z napomáhání několika osobám k útěku za hranice, z poskytování jim útočiště v pražském klášteře, z jejich finanční podpory, z přechovávání špionážních zpráv (zpráva o pobytu řeholníků v soustředěvacích táborech) atd. Přes vážný zdravotní stav (pokročilé stadium rakoviny) a věk 60 let byl P. Šulc podrobován tehdy běžným tvrdě vedeným výslechům. Od jara 1951 se jeho zdravotní stav začal značně zhoršovat. Podle lékařské zprávy vězeňské nemocnice Pankrác ze 4. dubna 1951 onemocněl P. Šulc zhoubným nádorem příušní žlázy, což bylo navíc komplikováno rozšířením rakovinných metastáz do oblasti bederní páteře. V důsledku komprese míchy nemocný ochrnil na celou dolní polovinu těla.¹⁷⁾ Nakonec byl P. Šulc se souhlasem ministra spravedlnosti a Státní prokuratury v Praze převezen na uzavřené a izolované oddělení Státní fakultní nemocnice v Brně, kde byl vzhledem k jeho "nebezpečnosti" a obav z útěku (!) pod dohledem vězeňské stráže. Ve zprávě velitele oddílu SVS Praha z 26. dubna se praví: "Dle lékařského posudku trpí jmenovaný rakovinou a jeho zdravotní stav je velmi vážný. Má-li být obviněný Šulc ještě slyšen jako obviněný, budiž jeho výslech urychleně proveden, neboť ošetřující lékař nedává naději na uzdravení a smrt může

nastati každou chvíli." ¹⁸⁾ Ani přes alarmující zdravotní stav nebyl P. Šulc propuštěn a korespondence čistě duchovního rázu od spolubratrů mu nebyla doručena. P. Václav Šulc zemřel v brněnské nemocnici 2. května 1951.

P. ThDr. Ambrož Jaroslav Tobola (*28.4.1910), františkán.

Do františkánského řádu vstoupil v roce 1927, na kněze byl vysvěcen v roce 1932. Zastával funkci kvardiána v pražském klášteře a koncem 40. let byl zvolen představeným kláštera v Turnově, odkud byl v roce 1950 při záboru klášterů převezen do internačního tábora v Želivě. Spolu s dalšími řeholníky z jiných řádů tam byl zatčen v květnu 1952 po odhalení jejich tajných kontaktů s řádovými spolubratry mimo tábor. P. Tobola byl viněn z toho, že prostřednictvím spojky z želivského kláštera, paní Valové, opatřoval od sester z humpolecké nemocnice léky pro nemocné spolubratry v Želivě a napsal tajně několik dopisů spolubratrům na svobodě. Vyšetřování probíhalo ve vazební věznici v Jihlavě, pověstné krutým zacházením. V důsledku trýznění - psychického i fyzického (nelze vyloučit bití) - došlo u poměrně mladého P. Toboly (42 let) k vyvolání tak velkého stresu, že to jeho srdce nevydrželo. P. Tobola upadl do bezvědomí a zemřel 14. března 1953. Pitevni protokol z téhož dne uvádí jako příčinu smrti infarkt, vylučuje cizí zavinění a vysloveně uvádí, že běží o smrt nenásilnou, nemocí. Je však velmi podivné, že rodiče, kteří už čtyři týdny čekali na zprávu o osudu svého syna, ji obdrželi až 14 dní po jeho smrti. O to víc šokující pro ně muselo být sdělení, že jejich syn už byl - hned 17. března 1953 - zpopelněn v brněnském krematoriu. Nikdo z blízkých tedy neměl možnost před spálením spatřit jeho tělo. Dle svědectví paní Milady Kuchařové, blízké rodiny Tobolových, která jela do Brna pro urnu P. Toboly - ta však rodině nebyla vydána - se tamní pohřební zřízenec velmi podivoval nad změnou podoby u mrtvého P. Toboly po vyšetřování v Jihlavě ve srovnání s fotografií z poslední doby před zatčením, již mu ukazovala. Vzhledem k věku zemřelého P. Toboly je jasné, že k případnému infarktu došlo z důvodu cizího zavinění, metodami vyšetřovatelů. Rychlost zahlazování stop po zemřelém, spálení jeho těla bez vědomí rodiny a absence příslušných materiálů nutně vede k úvahám, zda P. A. Tobola nezemřel v jihlavské vazbě násilnou smrtí. ¹⁹⁾

P. Antonín Zgarbík (*27.8.1913), jezuitský viceprovinciál.

Pocházel z obce Jankovice nedaleko Velehradu. Studoval na gymnáziu na Velehradě a v roce 1930 vstoupil do noviciátu Tovaryšstva. Na tříletá studia filosofie odjel do polského Lublinu, teologii absolvoval v holandském v Maastrichtu a vzhledem k hrozící válce dokončil bohovědná studia v Praze. Na kněze byl vysvěcen v brněnské katedrále v roce 1940. Pracoval jako pomocník novicmistra a v roce 1944 se stal superiorem u Sv. Ignáce v Praze. V témže roce byl nacisty zatčen a po odsouzení odvezen do Terezína. Po návratu do Prahy brzy odešel na Velehrad, kde byl jmenován magistrem noviců a stal se i tamějším rektorem. Do roku 1950 pak vykonával funkci rektora koleje při biskupském gymnáziu v Brně. Odtud byl v dubnu 1950 odvezen jako představený domu do internačního tábora v Želivě. Před svým zatčením jej P. Šilhan při zamýšleném odchodu za hranice jmenoval viceprovinciálem české provincie. Po zrušení želivského tábora v roce 1956 byl spolu s ostatními spolubratry převezen do střediska v Králíkách. Zde byl v říjnu 1959 zatčen, obviněn z řízení "ilegální řádové činnosti", postaven do čela soudní skupiny a v monstrprocesu proti jezuitskému řádu 7. března 1960 odsouzen za velezradu k 16 letům vězení. Střídavě byl vězněn na Mírově a ve Valdicích. V době výkonu trestu dostal zápal plic, jehož následkem se u něj kvůli neposkytnutí účinné lékařské pomoci objevilo těžké astma. Po urgencích jeho sestry na nejvyšších místech mu byl na dobu jednoho roku přerušen trest. Po roce se však musel bez ohledu na přetrvávající zdravotní obtíže na Mírov vrátit a byl brzy přeložen do Valdic, kde 22. ledna 1965 zemřel v důsledku zadušení při záchvatu, když se vinou strážných nedovolal lékaře. Přes přání zemřelého a původní povolení úřadů byl jeho pohřeb na Velehradě úmyslně na poslední chvíli zamítnut a P. Zgarbík byl pochován 29. ledna v rodných Jankovicích. ²⁰⁾

Čeští mučedníci a vyznavači nové doby mají určité společné rysy: většinou se jednalo o kněze s dobrým teologickým vzděláním, aktivní v pastoraci i společenském dění. Mnozí z nich byli kvůli svým postojům pronásledováni za války nacisty a prošli nacistickými koncentračními tábory. Přesto ani po těchto trpkých zkušenostech neváhali po komunistickém převratu pozvednout hlas na obranu církve a svobody. Většinou se zapojili se značným rizikem do "ilegálních" aktivit (pokračování

činnosti řádu, kontakty s internovanými biskupy, s kněžími v zahraničí, rozšiřování a čtení necenzurovaných pastýřských listů ad.), jež měly církvi pomoci přežít. Také neváhali pomoci věřícím, např. finanční podporou, poskytnutím úkrytu či zprostředkováním odchodu za hranice apod. Někteří byli vězněni opakovaně nebo před odsouzením pobývali několik let v internačním táboře. Ptáme-li se dnes, kde jsou osobnosti a morální vzory v nových českých dějinách, nebojme se je hledat mezi nimi.

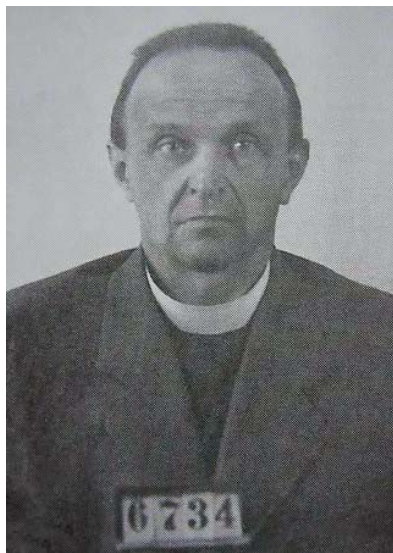
- 1) Kalous J.:Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950 /zákulisi případu Čihošť/, sešit ÚDV č. 4, ÚDV, Praha 2001.
- 2) Zejda R.: Babice, Akcent, Třebíč, 2001. Obětem komunistické zvěle (Popraveným z okresu Třebíč v letech 1951- 1953), Arca JiMfa,Třebíč 1996.
- 3) Salesiánský archiv, Usnesení Vojenské obvodové prokuratury, vyšetřovací skupiny 1 OPv 59/69 z 21.4.1970.
- 4) Salesiánský archiv, Svědectví P. Vnislava Fruvirtha ze 7.10.1970. Zemanová-Mazalová, J. A.:Budou-li mlčet oni, rozkvílí se kamení, 1990, s. 16.
- 5) Tamtéž.
- 6) Státní ústřední archiv v Praze, Spis Státního soudu Čáp a spol. Ts I/VII 153/50.
- 7) Archiv Ministerstva vnitra ČR, spis V- 881 Brno. Zemanová- Mazalová, J.A.:Budou-li mlčet oni, rozkvílí se kamení, 1990.
- 8) Státní ústřední archiv v Praze, spis Státního soudu v Praze Ts I 69/51, vězeňský spis Josefa Chadrabý 377 Mírov. Růžička, M.:Osudy politických vězňů Havlíčkobrodská 1948-1989, KPV, Havlíčkův Brod, 1999, s.179.
- 9) Státní ústřední archiv v Praze, spis Státního soudu v Praze Ts I/II 81/50, vězeňský spis Josefa Jakubce 877 Mírov, Dušek, R., Macková M.: Osudy politických vězňů okresu Ústí nad Orlicí 1948-1989 .Díl 1, KPV, Ústí nad Orlicí, 1996, s. 268-270.
- 10) Rozsudek Státního soudu v Praze Ts I/VII 142/50, rehabilitační rozsudek Městského soudu v Praze 20 Tr 16/69 ,s. 35-36.
- 11) Pavlík,J.: Budou vás vydávat soudům, Societas Praha, Praha 1995, s.137. Kajpr A.: Svědectví doby, ČKA, Praha 1993.
- 12) Archiv Ministerstva vnitra ČR v Praze, spis V -3 Brno. Archiv jezuitské provincie, rukopis vzpomínky P. R. Vašíčka na P. J. Koutného, blíže neurčeno.
- 13) Spis Krajského soudu v Ostravě I T 026/61. Antonik, R., SDS: Życie i duszpasterska dzialalność ksiedza Albina Kivity SDS, Papiieski Fakultet Teologiczny Wroclaw, 1999, s. 98-116.
- 14) Archiv Ministerstva vnitra ČR v Praze, spis V -47. Státní ústřední archiv v Praze, spis 4 Spt II 58/52a.
- 15) Archiv Ministerstva vnitra ČR v Praze, spis V 786, sv. 2.
- 16) Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, spis 58/Vt-94, spis 314/Vv-92. Kamínky 3, Biskupství královehradecké, Hradec Králové, 2001, s.17-18.
- 17) Spis státní prokuratury 4 Spt I 30/51, Lékařská zpráva ze dne 4.4.1951, Nemocnice velitelství oddílu SVS Praha.
- 18) Státní ústřední archiv v Praze, Spis státní prokuratury 4 Spt I 30/51, Zpráva velitele oddílu SVS Brno Stloukaného, zaslaná na min. spravedlnosti - oddíl SVS 26.4.1951.
- 19) Archiv Ministerstva vnitra ČR v Praze, spis V -1107 Č.B, č.2. Kamínky 1, Biskupství královehradecké, Hradec Králové, 2000, s. 38-40.
- 20) Spis Krajského soudu v Ostravě T 3/60, Korespondence a jednotlivé žádosti p. Boženy Amčíkové, sestry P. Zgarbika (součást spisu). Pavlík, J.:Budou vás vydávat soudům, Societas Praha, Praha 1995, s. 119- 122.

Mgr. Vojtěch Vlček

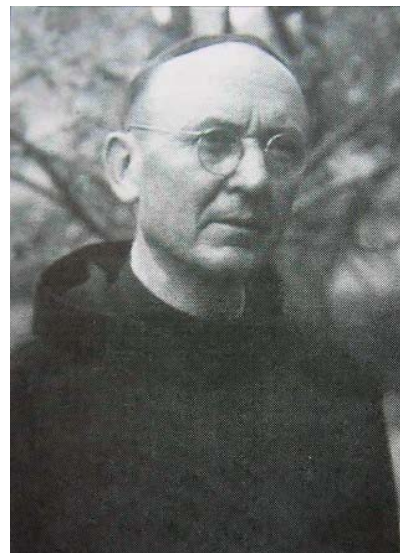
Odborně se zabývá tematikou moderních církevních dějin v 2. polovině 20. století v komunistických zemích. Po řadě dílčích odborných statí připravuje knihu "Perzekuce mužských řeholí v období 1948- 1960".

P. ThLic. Vojtěch Basovník

P. Adolf Kajpr

P. Václav Celestin Šulc

P. ThDr. Ambrož Jaroslav Tobola

ThDr. Štěpán Trochta

P. Antonín Zgarbík

Foto Eduard Vacek

Řepský pitaval - případ „Krásné Hildy“

Články o známých zločincích, otištěné v Historické penologii, se doposud zabývaly dvěma loupežníky, J. J. Graselem a Václavem Babinským. Nicméně ve věznicích Rakouska – Uherska a následně i Československé republiky byly vždy také ženy, jež spáchaly nejrůznější zločiny. Avšak žádná z nich nedosáhla věhlasu obou lupičů, přestože se mnohé svými skutky k jejich úrovni přinejmenším přiblížily. Proto je nutné jejich životní příběhy hledat v archivech. Jako bohatý zdroj informací k této problematice mohou posloužit archiválie řepské trestnice, kde si od šedesátých let 19. století odpykávala trest nejedna z žen¹³.

¹³ Původně filiálka pražského nalezinca Kongregace sester řádu sv. Karla Boromejského s kapacitou 500 dětí, postavená v letech 1860 – 1863, sloužila jako ženská trestnice od roku 1864.

Jedním z pozoruhodných osudů je příběh Hildy Hanikové, zvané „Krásná Hilda“.¹⁴ Ta ve dvacátých letech 20. století společně s matkou přemluvila svého bratrance, osmnáctiletého Jana Veselého, aby zastřelil jejího manžela, kapitána československé armády Karla Haniku. Hilda se narodila roku 1902 ve Vídni v rodině zámečnického pomocníka. Když jí byly tři roky přestěhovala se spolu s rodiči do Židenic¹⁵ na Moravě. Její otec začal pracovat v továrně Austria, ale brzy byl pro krádež propuštěn. V roce 1913 ho rodina nechala umístit do brněnského ústavu pro choromyslné, neboť trpěl progresivní paralýzou. Od té doby žila Hilda se svojí matkou Františkou Charvátovou, jež pracovala od roku 1907 jako porodní asistentka a bratrem Janem.

Hilda vychodila německou Obecnou školu v Židenicích. Ve vzdělávání pokračovala na Měšťanské škole v klášteře ve Slavkově u Brna, následně pak absolvovala jednorocní kurz při Ruprichově obchodní škole. Po ukončení školní docházky odjela do maďarského Siofoku a nastoupila místo vychovatelky, brzy se však vrátila do Brna.

Roku 1917 Charvátová přestala pracovat v brněnské porodnici, prodala domek a rodina se přestěhovala do bytu ve Veselé ulici v Brně. Zpočátku žili ve špatných podmínkách, ale později došlo k nečekanému zlepšení. Bývalá porodní sestra začala provádět nelegálně potraty, což dosvědčovaly časté návštěvy mladých žen, zejména z venkova. Od té doby začala žít Hilda velmi nákladným životem, ve kterém jí její matka podporovala.

Poté, co se seznámila s kapitánem Hanikou, zrušila svoje dosavadní zasnoubení a 28. července 1921 se za něj provdala.¹⁶ Ze začátku bylo manželství nejspíš šťastné, neboť jak Hilda sama uvedla, vdávala se z lásky. Také kapitán Hanika se, jak vyplývá z pramenů, do své ženy zamiloval a od manželství si mnoho sliboval: „...vstupoval do něho plný ideálů, ale brzy se dočkal zklamání“.¹⁷ Změnu, ke které brzy po svatbě došlo, výstižně charakterizovalo dobrozdání duchovního v soudním spise slovy: „Podlehla nerozumným záchvatům vášně a nezřízené žádostivosti po veselém a rozmařilém životě. Že manžel její nebyl sto jí tolik peněžních prostředků poskytnouti k veselému životu a nádhernému strojení se, měla k němu odpor a nenávist a navedla svého osmnáctiletého bratrance Jana Veselého, aby zastřelil jejího manžela. Jeví nad činem svým účinnou lítost“.¹⁸ Podobně hovořila i další svědectví.

Naproti tomu kapitána Haniku výpovědi popisovaly jako muže uzavřeného a spíše zaměřeného na rodinný život. Z rozdílnosti obou povah následně pramenily rozepře, které v roce 1923 vedly k rozhodnutí o rozvodu a přerušení veškerých styků ze strany Hildy. S tím ovšem její manžel zásadně nesouhlasil a všechny její návrhy důrazně odmítal. Proto požádala o radu JUDr. Jana Ernsta, žádost zdůvodnila tím, že od svého muže nedostává peníze.

Na radu doktora Ernsta si nechala vystavit potvrzení o pracovní neschopnosti a společně s matkou odjela k příbuzným do Čech. Po návratu do Brna koncem dubna 1923 znovu kapitánu Hanikovi navrhovala rozvod. Protože byla opět odmítnuta, vrátila se k tetě do vesnice Nosákov.¹⁹ Během pobytu svému bratranci Janu Veselému, který ji od dětství obdivoval, opatřila místo stavebního praktikanta u firmy Vavrouš v Praze. V té době jí manžel zařídil čtyřtýdenní léčebný pobyt ve Františkových Lázních, neboť neustále doufal, že Hildu přesvědčí, aby změnila svoje rozhodnutí o rozvodu.

Hilda však byla pevně rozhodnuta se již k manželovi nevrátit a zůstala v lázních o týden déle. Od poloviny srpna 1923 žila s Veselým střídavě v Praze a v Brně, kde opětovně žádala kapitána Haniku o svolení k rozvodu. Poněvadž neustále nemohla dosáhnout souhlasu, rozhodla se nepohodlného manžela odstranit jakýmkoliv způsobem. Před Veselým si začala stěžovat, že jí kapitán Hanika vyhrožuje zastřelením, jestliže ho opustí, čímž ho chtěla získat ke spolupráci na svém plánu.

25. srpna 1923 v 19:30 odjela Hilda společně s Veselým vlakem do Votic, odkud šli pěšky k jeho rodičům do již zmíněného Nosákova. Druhý den si při procházce v lese opět stěžovala, že jí manžel mlátí, nadává a že s ním nemůže žít. Tímto přesvědčováním chtěla vzbudit u bratrance soucit

¹⁴ Archiv Kongregace sester řádu sv. Karla Boromejského, Praha, Karel SCHLOSSER, *Historie kláštera a ženské věznice v Řepích*, strojopis, s. 5.

¹⁵ Dnes část Brna.

¹⁶ Od roku 1919 byla zasnoubena s úředníkem Františkem Menšíkem.

¹⁷ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále jen AKPR), P 129/ 25, P III, milosti prezidenta republiky.

¹⁸ SOA Praha, fond Trestnice pro ženy Řepy, spis č. 6310.

¹⁹ Vesnice na Benešovsku, ležící východně od Votic.

nad svým osudem a přimět ho k odstranění kapitána Haniky. Následně se ho ještě v lese otevřeně zeptala, jestli by ho zabil a na dotaz, jak to má udělat, odpověděla „*třeba zastřelením*“.²⁰ Jelikož slibovala opatření střelné zbraně a odměnou místo v brněnské bance, Veselý nakonec souhlasil.

Po návratu do Brna připravovala v bytě Charvátové, další kroky vedoucí k vraždě. Vysvětlila matce svůj plán a roli Veselého, který s ní přijel. Její matka nebyla nijak překvapena, s plánem souhlasila, protože kapitána Haniku (v té době byl na vojenských manévrech) neměla ráda a svými pochybnostmi nad odhodláním Veselého čin spáchat se ho snažila v rozhodnutí utvrdit. Ten, ačkoliv znovu potvrdil svůj souhlas, nejspíš neustále doufal, že Hilda nedokáže opatřit střelnou zbraň.

Přes počáteční neúspěch při snaze zakoupit zbraň - ve firmě Faukner v Brně ji odmítli zbraň prodat bez zbrojního pasu, Hilda pod záminkou, že jde o dárek k narozeninám, přesvědčila svého známého, který povolení měl, ke koupi pistole a dvaceti pěti nábojů. Po návratu do bytu se s Veselým domluvila, že druhý den (29. 8.) kapitána Haniku na manévrech zastřelí.

Následující ráno Veselý zjistil v kasárnách, že 43. pěší pluk²¹ je na manévrech ve Skalcích nad Svitavou, severně od Brna. Pravděpodobně cestou na nádraží dospěl k rozhodnutí spáchat sebevraždu hned po zastřelení kapitána Haniky. Protože pluk ve vsi nezastihl, odešel zpět na vlak. V Brně se dozvěděl o přesunu celého pluku do Moravského Krumlova, kam také odjel. Přestože v podvečerních hodinách svou oběť potkal, nenašel k činu odvahu a ještě tentýž den odcestoval zpět, nicméně aby nevzbudil podezření, strávil noc na brněnském nádraží. V ranních hodinách po návratu do bytu oznámil Hildě, že jejího manžela potkal, ale nemohl ho zastřelit, neboť byl neustále doprovázen jedním vojákem. Na tuto informaci reagovala Františka Charvátová slovy: „*Vidíš jak je potvora fikaný*“.²² Aby nepotkal kapitána Haniku, kterému skočily manévry, odešel do hotelu „U slunce“, kde měl přespat (noc přečkal opět na nádraží, protože v hotelu bylo plno).

Při krátkém setkání u radnice (31. 8.) mu Františka Charvátová sdělila, že kapitán Hanika půjde ráno do kasáren na Špilberk. Okolo 15. hodiny se sešel na konečné tramvaje s Hildou, která neustále předstírala pláč a opakovala, že jedině on jí může pomoci. V sobotu 1. září podle domluvy čekal od půl čtvrté ráno na rohu Dominikánské a Veselé ulice s ostře nabitou zbraní. Po setkání s kapitánem Hanikou s ním navázal rozhovor, který trval celou cestu na Špilberk. Hovořili o vojenských manévrech a o tom jak Hilda svého muže trápí. Když došli až ke kasárnám, kapitán Hanika ho požádal, aby pozdravoval doma, načež se oba rozloučili. Hilda se po dvou dnech vrátila z Juliánova²³ od přátel a na Veselého znovu naléhala, aby jejího muže už konečně zastřelil.

Odpoledne poslal kapitán Hanika písemnou depeši, ve které Hildu informoval o odjezdu 43. pěšího pluku do Malhostovic nedaleko Tišnova a v níž ji zval, aby za ním přijely i s matkou. Ty po krátké domluvě za ním opět poslaly Jana Veselého s plánem vylákat ho do lesa, se zdůvodněním, že tam na něj jeho žena čeká. Ačkoliv neustále váhal, odjel 2. září do Kuřimi, odkud došel pěšky do Malhostovic, kde znovu vyhledal kapitána Haniku, jehož opravdu vylákal do lesa pod domluvenou záminkou. Avšak i tentokrát spolu pouze dvě hodiny rozmlouvali a chodili po lese. Tématem společného rozhovoru byl opět vztah obou manželů, což u Veselého údajně vzbudilo soucit, takže k vraždě nenašel sílu. Před odjezdem ještě dostal za úkol vyřídít Hildě pozvání na pondělí do Újezda u Kunštátu. Odpoledne se kapitán Hanika v Brně pokusil zcela bezvýsledně o rozhovor s Hildou.

V pondělí 3. září se Jan Veselý na nátlak ze strany Hildy Hanikové a Františky Charvátové definitivně rozhodl vraždu provést. Potřebné informace o příjezdu 43. pluku do Újezda získal v místním hostinci, takže odpoledne snadno našel dům, ve kterém byl kapitán Hanika ubytován. Přestože kapitán unavený po náročném pochodu spal, neváhal ho vzbudit a sdělil mu, že Hilda je nemocná. Ten se ihned oblékl, u velitele praporu si vyžádal dovolenou a v doprovodu Jana Veselého se vydal na cestu. Po odbočení na úzkou pěšinu k vlakové zastávce Skalice – Boskovice museli jít za sebou. V tu chvíli využil vrah situace, ze zadu namířil Hanikovi na hlavu a ze vzdálenosti zhruba jednoho a půl kroku ho zastřelil. Tělo následně odvěkl za nohy do bramborového pole.

Přestože původně plánoval hned po činu sebevraždu, změnil plán a v půl desáté večer odjel do Brna. Františka Charvátové popsal čin slovy: „*Zastřelil jsem Karla, nemám peněz, žádám Vás tetičko o*

²⁰ SOA Praha, citovaný pramen.

²¹ Kpt. Karel Hanika u 43. pěšího pluku sloužil.

²² AKPR, citovaný pramen.

²³ Dnes část Brna jižně od Židenic.

peníze na cestu na Slovensko.“²⁴. Dostal 100 korun, bylo mu slíbeno zaslání dalších 500 korun a odjel k bratrancovi do vesnice Selec jižně od Trenčína, kde byl také 11. 9. zatčen. Hned při prvním výslechu u soudu v Bánské Bystrici se k činu přiznal, ale všechnu vinu vzal na sebe, aby na nikoho jiného nepadlo podezření. Z toho důvodu měl u sebe dva, Hildou diktované dopisy na rozloučenou.

Hilda i její matka byly nakonec také zatčeny, ale nejdříve předstíraly, že o ničem nevědí. Nakonec se obě musely přiznat na základě svědectví jejich služebné a Hildina známého, který jí po přemlouvání koupil zbraň.

Zemský porotní soud v Brně Hildu Hanikovou odsoudil podle § 134, 135 č. 1 a 3 tr. z. k trestu smrti. Rozsudek byl zmírněn rozhodnutím prezidenta republiky z 31. 1. 1925 na 15 let těžkého žaláře, zostřeného jednou za čtvrt roku půstem a každého 3. září temnou komorou. Františku Charvátovou podle § 137 tr. z. k 20 letům těžkého žaláře, zostřeného jednou za čtvrt roku půstem a každého 3. září temnou komorou a Jana Veselého podle § 136 tr. z., s přihlédnutím k § 52 tr. z., se zřetelem na § 35 tr. z. a za použití § 338 tr. z. k těžkému žaláři na 3 roky, zostřeného tvrdým ložem jedenkrát měsíčně a půstem 3. září.

Ještě před rozhodnutím o opravných prostředcích podala Hilda žádost na obnovu trestního řízení, protože se údajně podařilo objevit dopis od manžela z 2. září, ve kterém souhlasil z podmínkami rozvodu. Následně se pokusila svést vinu na matku, jež měla Veselého k vraždě přemlouvat sama. Součástí žádosti bylo také obvinění Františky Charvátové z mravního zkažení Hildy, jelikož jí po svatbě údajně nutila k provozování sexuálního styku za peníze. Avšak nejvyšší soud v Brně zamítl jak tuto žádost, tak i zmatečnou stížnost, ale v odvolání státního zastupitelství proti rozsudku Jana Veselého vyhověl a zvýšil trest na šest let.²⁵

O zájmu, který v Brně soudní proces vyvolal svědčí emotivně laděné novinové zprávy z průběhu hlavního líčení: „*Před budovou počal se již před polednem kupiti dav. Policie uvolnila chodník před soudní budovou a jen s největším napětím udržovala volnou jízdní dráhu. Na protější straně ulice dav narůstal, stál tiše, trpělivě, v ponurém mlčení. Mnoho dělníků z blízkých továren v pracovních šatech opustilo dílny a když porota odcházela k poradě vyrostla tato nevidaná fronta do tisíců. ... Soudní dvůr odchází pak k poradě o rozsudku. V obecnstvu ozývají se výkřiky, šíří se nepokoj, posluchači vystupují na lavice a jedna dáma, která si vylezla nahoru na kamna je donucena, aby z této výhodné pozice sestoupila. Vchody jsou zataraseny a policie s bezpříkladnou a uznáníhodnou trpělivostí musí odstraňovati přebytečné, aby bylo možno nikoliv procházeti, nýbrž jen prodrati se ven. Haniková, jež předtím zbledla a jejíž tvář je mrtvě bílá, zvolna dává se do pláče, když z útěchy obhájcovy pochopila co jí očekává. Veselý hlasitě pláče a Charvátová si zakrývá tvář šátkem. ... Dav který stál v klidu, přijal výsledek potleskem, provolával chválu porotě, ale mezi tím ozvaly se také výkřiky, že trest pro Veselého je příliš mírný ... že zvláštní vydání Lidových novin a jiných listů rozletěla se v tisícových nákladech městem. Pouliční prodavači novin se předstihovali nalézajícíce obecnstva a na ulicích bylo rušno jako vždy v dnech velkých událostí.*“²⁶

Případ vzbudil velkou pozornost i v zahraničí. Do Kanceláře prezidenta republiky byly doručeny žádosti o milost z Berlína, Curychu a Düsselldorfu, odůvodněné nedávným narozením Hildiny dcery. Vídeňský deník „Der Tag“ dne 21. září 1924 dokonce otiskl otevřený dopis Alžběty Jansteinové prezidentu Masarykovi.²⁷

Pozornost tisku vyvolal případ ještě jednou v letech 1926 a 1927, protože odsouzená Hilda Haniková onemocněla oboustrannou tuberkulózou. Lidové listy otiskly 6. listopadu 1926 článek o návštěvě redaktora p. Flanderky v řepské trestnici, popisující její stav jako uspokojivý. Avšak vzhledem k tomu, že se nemoc neustále zhoršovala, požádal Hildin obhájce, JUDr. Štěpán, o milost. Avšak před tím než mohla být milost prezidentem udělena, Hilda dne 28. dubna 1927 v Řepích zemřela.

Ondřej Hladík

²⁴ SOA Praha, citovaný pramen.

²⁵ AKPR, citovaný pramen.

²⁶ Lidové noviny, 4. 3. 1924.

²⁷ AKPR, P 439/ 37, P III, milosti prezidenta republiky.

Použité prameny a literatura:

SOA Praha, fond Trestnice pro ženy Řepy, spis č. 6310.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, P 129/ 25, P III; P 439/ 37, P III, milosti prezidenta republiky.

Archiv Kongregace sester řádu sv. Karla Boromejského, Praha, Karel SCHLOSSER, Historie kláštera a ženské věznice v Řepích, strojopis.

Archiv Kongregace sester řádu sv. Karla Boromejského, Praha, výňatek z kroniky Milosrdných sester řádu sv. Karla Boromejského.

Lidové noviny, 4. 3. 1924.

Lidové listy, 6. 11. 1927.

Tribuna, 17. 10. 1926

Pietní a vzpomínkový program u příležitosti šedesáti let Pražského povstání 1945 v Praze 4

Úřad městské části Praha 4 ve spolupráci s Vrchním soudem v Praze, Vazební věznicí Praha-Pankrác a Kabinetem dokumentace a historie VS ČR uspořádal pietní shromáždění u příležitosti 60. výročí Pražského povstání. Shromáždění se uskutečnilo dne 3. května 2005 za účasti Ing. Zdeňka Hovorky, starosty městské části Praha 4, JUDr. Vladimíra Stiboříka, předsedy Vrchního soudu v Praze, plk. Mgr. Lud'ka Kuly, generálního ředitele VS ČR, plk. JUDr. Jaroslava Grubera, ředitele věznice a dalších hostů, zejména z řad bývalých odbojářů a pamětníků. Při této příležitosti starosta městské části Praha 4 otevřel expozici dokumentů v informačním centru nuselské radnice, kterou připravil Kabinet dokumentace a historie VS ČR se zaměřením na dokumentaci důležitých událostí z období nacistické okupace a průběhu povstání na území dnešní Prahy 4. V prostorách expozice vystoupila pěvecká skupina žáků Základní školy Křesomyslova v Nuslích. Za okupace v této škole působil v pedagogickém sboru Jaroslav Lebeda, popravený v pankrácké sekýrárně, Ladislav Hanus, umučený v koncentračním táboře a Jan Tymel, rovněž vězněný v koncentračním táboře, který krátce po osvobození zemřel.

Účastníci vernisáže dále uctili památku padlých barikádníků u pamětní desky, umístěné na budově Vrchního soudu v Praze, kde Ing. Z. Hovorka a JUDr. V. Stibořík položili věnce. Další pietní zastavení se konalo v prostoru Rejstříku trestů u pamětní desky 11 pankráckých dozorců, kteří zahynuli v koncentračních táborech nebo padli při obraně barikády. Zde položili kytice plk. Mgr. Luděk Kula a plk. JUDr. Jaroslav Gruber. Stejným způsobem byla uctěna památka JUDr. Emila Lányho, významné osobnosti české justice, vězeňství a protifašistického odboje, a to u pamětní desky ve vchodu do pankrácké věznice. Zde přítomným poděkoval a zavzpomínal na svého otce pan Jeroným Lány. Odtud se všichni účastníci přemístili do Památníku Pankrác, v jehož prostorách se nachází pověstná pankrácká gilotina, pod kterou zahynulo v letech 1943-1945 celkem 1.075 osob, z toho 155 žen. Na tomto místě byly opět položeny kytice. Na bývalém popravišti vzpomněla paní Libuše Nedvěďová na svou návštěvu tohoto místa bezprostředně po Pražském povstání.

Po ukončení pietního aktu prošli účastníci podzemní chodbou do budovy vrchního soudu a shromáždili se ve Velké porotní síni, kde je uvítal JUDr. Vladimír Stibořík. Ve svém vystoupení připomenul historii justičního paláce, který až do osvobození sloužil nacistické justici a gestapu. Následovalo vystoupení pamětníků z řad odbojářů a pana Švece, synovce gen. Karla Kutlvašra, který stál v čele Pražského povstání, avšak po roce 1948 perzekuován a vězněn. Ke slavnostní atmosféře přispěla skupina tubačů a recitace veršů v podání herce Ladislava Županiče. Neformální společenské setkání všech účastníků ukončilo program pietního shromáždění.

PhDr. Aleš Kýr

Fotogalerie účastníků pietního aktu

PhDr.A.Kýr při úvodním slovu

Pamětníci F. Suchý a F. Zahrádka

Manželé Švecovi, příbuzní generála K.Kultvašra

Pamětníci Pražského povstání vzpomínají na květnové dny ve velké porotní síni Vrchního soudu v Praze

Ing. Z. Hovorka a JUDr. V. Stibořík při kladení věnce

Plk. Mgr. L. Kula a Ing. Z. Hovorka u pamětní desky padlých dozorců

Plk. Mgr. L. Kula u pamětní desky JUDr.E. Lányho

Jerolým Lány, syn JUDr Emila Lányho

Foto: Eduard Vacek

Přepis originální zprávy poslanecké komise ÚNS o masakru Němců v Postoloprtech v roce 1945:
<http://www.saaz-kulturkreis.de/> oddíl Dokumentace

Obsah

Mezinárodní kongres pro trestní právo a vězeňství v Praze.....	1
Historie vězeňského zdravotnictví	5
Causa „Spravedlnost“	8
Hledání viny	18
Důchodce s očima Savonaroly	22
Kapitoly z občanské mravouky	25
Neblahé dopady atentátu na Heydricha.....	26
Čeští církevní mučedníci z doby komunismu	28
Řepský pitaval	37
Případ „Krásné Hildy“	37
Pietní a vzpomínkový program u příležitosti šedesáti let Pražského povstání 1945 v Praze 4	41

Internationaler Kongreß für Strafrecht und Gefängniswesen in Prag**Die Geschichte des Gefängnisgesundheitswesen****Kasus „Gerechtigkeit!****Das Suchen der Schuld****Ein Rentner mit den Augen des Savonarola****Kapitel aus der bürgerlichen Sittenlehre****Unglückselige Folgen des Mordanschlages an Heidrich****Tschechische kircherliche Märtyrer aus der kommunistischen Zeit****Řepy-Pitaval****Der Kasus „Schöne Hilda“****Pietätvolles und Erinnerungsprogramm bei der Gelegenheit des 60. Jubileum der prager Aufstandes 1945 in Prag 4.**

Kabinet dokumentace a historie VS ČR

Redaktor:Eduard Vacek,

Adresa redakce:

Soudní 1672/1a, Praha 4, p.p. 3, 14067,

telefon: 261 034 714,

e-mail: Evacek@grvs.justice.cz

<http://institut.vscr.cz/kategorie/?k=Literatura&o=0&p=150>